

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Pirmsskolas pedagoģija

Nepilna laika studijas

1.līmeņa profesionālā studiju programma

“Pirmsskolas izglītības skolotājs”

INĀRA KUDIŅA

Ģimenes vērtību būtība bērnu audzināšanas procesā

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Asoc. prof.

Akadēmiskais amats

Dr. psych.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Valentīna
Romenkova

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Saturs

Anotācija	
Anotation	
Ievads.....	5
1. Ģimenes vērtību būtība bērnu audzināšanas procesā.....	7
1.1. Vērtību vispārīgs raksturojums, būtība.....	7
1.2. Mūsdienas ģimenes raksturojums.....	12
1.3. Audzināšanas stils, metodes, ģimeņu pedagoģiskais potenciāls.....	17
2. Empīriskā pētījuma raksturojums un pētīšanas metodes.....	22
2.1. Pētījumā rezultātu apstrāde un analīze.....	22
2.2. Vecāku anketēšana.....	25
2.3. Praktiskais darbs ar bērniem.....	31
Secinājumi.....	39
Literatūras un avotu saraksts.....	42
Pielikumi	45

Anotācija

Kvalifikācijas darbs izstrādāts par tēmu: Ģimenes vērtību būtība bērnu audzināšanas procesā. Darbs ir veltīts problēmas izskatīšanai par pirmsskolas vecuma bērna piederību ģimenei. Pētījuma mērķis: izpētīt pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas īpatnības ģimenēs.

Darba teorētiskā daļa balstās uz L.Brakšes, K.Gorbunovas, Ā.Karpovas, D.Lieģenieces u.c. darbiem par bērnu ģimenes vērtību būtību bērnu audzināšanas procesā, par vērtību vispārīgo raksturojumu, ģimenes struktūru.

Darba praktiskajā daļā darba autore atspoguļoja empīriskā pētījuma metodoloģiju un rezultātus. Praktiskajā daļā tika aptaujāti bērnu vecāki, novēroti grupas bērni un piedāvātas praktiskas situācijas.

Darbs ar ģimeni ir tikai tagad sācies, kad ir apzināti jautājumi, kuri vērš uzmanību uz detalizētu sarunu, darbu, metodisko rekomendāciju izstrādi. Katram attīstības posmam ir sava nozīme un būtiskas iezīmes. Bērnam ir svarīgi sajūst gaisotni, kas ir ap viņu, proti- vai ģimenē valda saskaņa un miers, vai tā visa pietrūkst. Pirmsskolas bērnam nav attīstītā kritiskā domāšana un iemaņas. Tāpēc var novērot to, ka bērns ir atkarīgs no vecāku viedokļa. Līdz ar to bērnam nav sapratne par daudziem izteicieniem, tomēr viņš jūt emocionālo stāvokli un balss intonāciju.

Darba secinājumi: Katra cilvēka vērtības ir atkarīgas no viņa dzīves pieredzes. Lai cilvēks tiektos pēc augstākām vērtībām, jāveido personība, iekšējā pasaule, sirdsapziņa, dzīves jēgas vajadzība. Ģimene tā ir vide, kurā aug bērns. Ģimene ir sava veida pirmā pedagoģiskā laboratorija, kurā bērns apgūst tos dzīves aspektus, kas veido savstarpējo attiecību, vērtību, pašapziņas, atbildības un motivācijas pamatus. Laika gaitā šajā kontekstā attīstās un nostiprinās pirmie uzvedības modeļi, veidojas bērna izpratne par to, kā cilvēki mijiedarbojas. Katrā dzīves momentā bērns saņem jaunas emocijas, zināšanas un iegūst pieredzi. Viss, kas norisinās viņam apkārt, viss ko viņš dara, ir viņa individuālās attīstības iespējas, dzīves un pieredzes skola.

Atslēgas vārdi: *pedagoģiskais process, vērtības, ģimene*

Kvalifikācijas darba apjoms: 50 lpp., 7 tabulas, 10 diagrammas, 2 pielikumi

Annotation

Qualification work on the topic: The essence of Family values in the Process of upbringing Children.

The topicality of the research was determined by the fact that it is important to find out the values of parents' values of today's preschool children, the place of the child in the system of parental values, their attitude towards the child, and understand the current situation.

The aim of the research: to study the peculiarities of upbringing of pre-school children in families.

The theoretical part of the work is based on L. Brasche, K. Gorbunova, A. Karpova, D. Liegenieces, etc. Works on the essence of children's family values in the process of raising children, general characteristics of values, family structure.

In the practical part of the paper, the author of the paper reflected the empirical research methodology and results. In the practical part, parents of children were interviewed, children of the group were observed and practical situations were offered.

Conclusions of the work: The values of each person depend on his life experience. In order for a person to seek higher values, one must create a personality, an inner world, a conscience, a need for the meaning of life. The family is the environment in which the child grows. The family is a kind of first pedagogical laboratory in which the child acquires the aspects of life that form the basis of relationships, values, self-esteem, responsibility and motivation. Over time, in this context, the first patterns of behavior develop and strengthen the child's understanding of how people interact. The child's life is not such a time when he does not get new impressions, knowledge, attitudes when he does not learn. Everything that goes around him, everything he does is his personal development opportunity, a school of life and experience.

Work with the family has only just begun when the issues are identified which draw attention to the elaboration of detailed discussions, work, methodological recommendations. Each stage of development has its own meaning and important features. It is important for the child to feel the atmosphere surrounding her, namely whether the family is in harmony and peace, or is it all missing. Perhaps the child does not understand many expressions, but he empathically senses feelings, emotions, voices, parents' anxiety, fear, anxiety and anxiety.

Keywords: pedagogical process, values, family.

Amount of work: 50 pages, 7 tables, 10 diagrams, 2 attachments.

Ievads

Mēs dzīvojam pasaulē, kurā vislielākajai bagātībai vajadzētu būt bērniem, mēs šodien audzinām un attīstām personības, kuras dzīvos un darbosies nākotnē. Taču bieži nākas novērot, ka bērniem tiek veltīts mazāk laika un mūsu vecāku ikdienā galveno vietu ieņem daudzas citas nodarbes.

Sabiedrībā pastāv dažādas vērtības, tāpēc tieši pirmsskolā ir svarīgi pievērst uzmanību vērtīborientācijai. Bērnam, gluži tāpat kā pieaugušajiem, vērtības mainās. Viņam ir jāsaprot, kas ir vērtības, kāpēc tās ir svarīgas, kāda ir to jēga.

Daudzu gadsimtu gaitā garīgo un materiālo procesu mijiedarbībā ir krājušies priekšstati par vērtībām. Vērtības ir sabiedriski vēsturiskās prakses gaitā izveidojušās priekšstatu un parādību nozīmes cilvēkiem un sabiedrībai. Vērtības ir objektīvas (tās eksistē neatkarīgi no cilvēka personiskajām jūtām un vēlēšanās) un subjektīvas (relatīvi personiskas vērtības), konstantas (no paaudzes paaudzē vērtības nemainās) un mainīgas (atbilst cilvēka neatliekamajām vajadzībām) (Purmale, 2001, 203).

Cilvēks zināšanas var krāt visu mūžu, bet personības ieviržu sistēmai jābūt izveidotai jau pirmsskolas vecumā. Ir zināms, ka bērnam jau trīs līdz piecu gadu vecumā izveidojas noteikts individuālā dzīves stila pirmtēls (*Адель*, 2002), kurš nosaka katra bērna personības savdabību un neatkārtojamību, mērķa apjausmu, kas liek bērnam darboties un, pamatojoties uz vērtīborientācijas norisi pirmsskolā, ietekmē visu turpmāko dzīvi.

2016.gada 15.jūlijā Ministru kabineta noteikumos Nr.480 „Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība” noteikts, ka audzināšana ir mērķtiecīgi organizēta izglītības procesa neatņemama sastāvdaļa, izglītojamā vispusīgas, tajā skaitā tikumiskās, attīstības veicināšana un attieksmju veidošana. Audzināšana ir virzīta uz sociālās un kultūras pieredzes ieguvu, izglītojamo emocionālā intelekta attīstību un pašregulāciju, vērtību sistēmas veidošanos un tikumu izkopšanu (vērtībizglītošanu) attiecību veidošanai, sadarbībai, pilsoniski atbildīgai un veiksmīgai dzīvei sabiedrībā (MK noteikumi Nr.480, 20116).

Cilvēka audzināšanas mērķa sasniegšanu ietekmē ģimene, pirmsskola un apkārtējā sabiedrība. Cilvēki ir saistīti ar ģimeni- nākt šajā pasaulē, izaugt, attīstīties, realizēties, atdod vai dalīties savā pieredzē. Ģimene ir atvērta sistēma, kuras elementi- ģimenes locekļi- mijiedarbojas viens ar otru un apkārtējām sistēmām. Tieši pirmsskolas vecuma norisinās

pārmaiņas bērna personības veidošanās procesā. Mainās viņa dzīvesveids, saturs un forma saskarsmei ar citiem cilvēkiem, krasi pieaug fiziskās un psihiskās attīstības iespējas, rodas jaunas vajadzības, intereses un tāpat arī jauni stimuli aizvien daudzveidīgākai darbībai.

Ģimene- vieta, kurā cilvēks pārvar savu egoismu un ierobežojumus (Romenkova, 2012, 58).

Nozīmīgi ir izzināt šodienas pirmsskolas vecuma bērnu vecāku vērtības, bērna vietu vecāku vērtību sistēmā, viņu attieksmi pret bērnu, izprast pašreizējo situāciju.

Pētījuma objekts: pirmsskolas bērnu audzināšana ģimenē.

Pētījuma priekšmets: pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas īpatnības ģimenēs

Pētījuma mērķis: izpētīt ģimenes vērtības, kā tās ietekmē pirmsskolas vecuma bērnus audzināšanas procesā pirmsskolā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski izzināt vērtību vispārīgo raksturojumu, būtību.
2. Raksturot ģimenes jēdzienu, funkcijas, būtību un tās veidus.
3. Raksturot vecāku audzināšanas stilus un to ietekmi uz bērna attīstību.
4. Analizēt pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas īpatnības un iespējas ģimenēs.

Pētīšanas metodes:

1. teorētiskā- literatūras analīze;
2. empīriskās:
 - anketēšana;
 - sarunas ar bērnu vecākiem;
 - iegūto rezultātu analīze.

Pētījuma bāze: X.pirmsskolas izglītības iestādē 20 četrgadīgie bērni un viņu vecāki, pirmsskolas pedagogi.

1. Ģimenes vērtību būtība bērnu audzināšanas procesā

1.1. Vērtību vispārīgs raksturojums, būtība

Viena no socializācijas institūcijām ir ģimene, kas dzīves gaitā pastāvīgi mainās un attīstās. Ģimene ietekmē bērna attieksmju veidošanos, sociālo prasmju un iemaņu apgūšanu, atvieglo bērna socializācijas procesu.

Ģimene- ir vēsturiski mainīga mazā sociālā grupa, kas dibināta uz laulības vai radniecības sakaru pamata un kuras locekļi saistīti ar sadzīves kopību, ar savstarpēju izpalīdzību un atbildību (Karpova, 2006, 19).

Ģimene- faktiskas vai juridiski noformētas personiskas divu cilvēku attiecības, ka arī vecāku un bērnu attiecības. Tiesības nodibināt un uzturēt šādas attiecības, kā arī tiesības šādas attiecības neveidot ir aizsargātas kā cilvēktiesības (Cilvēktiesību gids, 2018).

Skaidrojošajā vārdnīcā terminu „**paplašināta ģimene**,” skaidro kā „vienība, kurā ir divas vai vairākas pamatģimenes, ko vieno vecāki, bērni vai citi brāļu un māsu attiecībās saistīti radnieki (letonika.lv, 2018).

Latvijas Satversmē ģimene nav definēta, 110.pantā teikts, ka „valsts aizsargā un atbalsta laulību savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības” (likumi.lv, 2018).

Kā secina Ā.Karpova ģimene ir patvērums, laimes saliņa, arī ūdens piliens, kurā atspoguļojas visa ezera vai okeāna (sabiedrības) īpatnības konkrētajā vēsturiskajā periodā (Karpova, 2006,6).

Kā uzskata A. Samuļs ģimenes vērtības tiek definētas kā „ideāli, priekšstati par ģimeni, tās īpatnībām, kuras tiek akceptētas ģimenē un koptas, kā arī kalpo kā attiecību regulētājs starp ģimenes locekļiem” (Самуль, 2010).

Mūsdienu ģimene tiek būvēta uz tādiem pamatiem kā partneru mīlestība vienam pret otru, mīlestība pret bērniem, cieņa un katra ģimenes locekļa pienākumi, intelektuālā un garīgā ģimenes locekļu bagātināšana, mīlestība un cieņa pret vecāko paaudzi, tradīcijām un paaudžu nepārtrauktību.

Savukārt A.Višņevskis (Вишневский) secina, ka sabiedrībā ģimene ir augstākā vērtība. Katram cilvēka “ģimene” nozīmē kaut ko savu, personīgu. Tāpēc ģimene ir savienojošais elements starp ģimeni un sabiedrību. Pētot ģimenes lomu mūsdienu sabiedrībā A.Višņevskis secina, ka ģimene ir kā institūcija, kas balstās uz laulības savienību un radniecīgām saitēm, pirmkārt, attiecības starp vīru un sievieti, tas starp vecākiem un bērniem, brāļiem un māsām, kā arī

citiem radniekiem, kas dzīvo kopā un vada kopīgu saimniecību. Tajā pašā laikā ģimenes socializācijas stils saistīts ar nacionālo kultūru, tradīcijām, un to ietvaros ar sociālo piederību, vecāku morāli. Šie apstākļi ietekmē bērnu audzināšanu (Вишнеvский, 2008).

Pārmaiņas sabiedrībā atspoguļojas arī uz ģimenes vērtībām, radās pārmaiņas ģimenes un laulību attiecībās. Laulības vairs ģimenes attiecību juridiskā forma. Nesen parādījušās jaunas problēmas: laulības šķiršana, vientuļie vecāki, radnieki savā starpā kļūst attālinātāki, audzu ģimenes, kopā nedzīvojošie bērni no dažādām laulībām. Vectētiņi un vecmāmiņas, un to mazbērni jau nedzīvo zem viena jumta, vai tuvumā. Grūti saglabāt saskarsmes attiecības, ja starp radiem ir tūkstošiem kilometru. Visas šīs problēmas nesekmē ģimenes tradīciju un vērtību saglabāšanu. Tomēr, mīlestība un bērni paliek viena no ģimenes pamatvērtībām.

Ģimenes vērtību veidošanā bērnam svarīga vieta ir pieaugušajiem. Šie cilvēki bērnam ir ne tikai māte un tēvs, bet arī vecmāmiņa un vectētiņš, bet dažreiz arī vecvecāki. Jaunie vecāki bieži savas aizņemtības dēļ vērsas pēc palīdzības un atbalsta bērnu audzināšanā pie vecmāmiņām un vectētiņiem. Bērnam svarīgi zināt par savām omēm, opiem un vecvecākiem, uz šī pamata tiek būvēti priekšstati par savu ģimeni, vecākiem, ģimenes tradīcijām. Vecākā paaudze ģimenē ir savienošais elements starp pagātņi, tagadni un nākotni.

V.Kondrašova (Кондрашова) veicot pētījumu secina, ka mūsdienu sabiedrībā kā viena no problēmām pastāv-starppaudžu barjera, atšķirīgais viedokļos, ģimenes vērtībās un normās, jo katrai paaudzei pieredze ir veidojusies dažādos vēsturiskos laika periodos. Vecvecākiem ir milzum liela sociālā pieredze, kuru viņi ir gatavi nodot nākamai paaudzei, savukārt jauna paaudze ne vienmēr vēlas pieņemt šo pieredzi. Jauna paaudze ne vienmēr novērtē paaudžu pieredzi (bērni, jaunie vecāki, un protams, mazbērni) (Кондрашова, 2014).

Katrā laikmetā bērna saikni ar vecākiem uzturēja viņu ikdienas saskarsme. Šodien mūsdienu dzīve ar straujo tempu, gandrīz vai nedod laiku saskarsmei ar bērnu. Jaunie vecāki saviem bērniem izvirza augstas prasības, viņus audzina un daudzpusīgi attīsta, orientējot uz sasniegumiem gan pirmsskolā, gan turpmākā nākotnē. Bērniem ir pastiprināta mācību slodze, taču uzmanības, mīlestības un sirsnības bērni saņem vēl mazāk.

Katrai ģimenei piemīt savs raksturs, sava individualitāte. Katrs cilvēks vēlas sameklēt atbalstu, sapratni no apkārtējiem ģimenes locekļiem, taču, diemžēl, ne vienmēr attiecības ģimenē norit veiksmīgi. Ne visi ģimenes locekļi ir laimīgi un māk priecāties par saviem un citu panākumiem. Starp brāļiem un māsām ir novērojama skaudība, notiek cīņa par līderību ģimenē. Dažās ģimenēs pārprātot "viss bērniem" vecāki pieļauj nopietnas audzināšanas kļūdas, tiek

zaudēta mērenības sajūta, bērna vajadzības tiek apmierinātas pilnībā, tiek būvēta “laimīga bērnība”, bērni garīgi un morāli tiek pieradināti apmierināt tikai savas vajadzības un neredz citu ģimenes locekļu vajadzības.

Skriešanas maratonā pēc mantiskās labklājības, vecāki bieži nepamana bērnu audzināšanas jautājumus, ģimenes vērtības audzināšanu. Bērniem nerodas priekšstats par ģimenes saišu vērtībām, bērni orientējas tikai uz savu vecāku pieredzi un neņem vērā vecvecāku pieredzi un ieteikumus, piemērus.

A.Špona, I.Čamane analizējot Dž.Loka atziņas secina, ka galvenie audzināšanas līdzekļi ir paraugs, vide. (Špona, Čamane, 2009).

Ja ģimenē valda satiecība, laipnība, cieņa pret pieaugušajiem, rūpes par vecākiem cilvēkiem, tad arī jaunā paaudze savā nākotnes ģimenē pārnesīs šīs vērtības. Tas, kas svarīgs un aktuāls vecākiem, būs svarīgs un aktuāls viņu bērniem veidojot savas ģimenes.

Izglītības procesā veicina izglītojamā izpratni, atbildīgu attieksmi un rīcību, kas apliecina šādas vērtības- dzīvība, cilvēka cieņa, brīvība, ģimene, laulība, darbs, daba, kultūra, latviešu valoda un Latvijas valsts. Vērtību apliecināšanai un īstenošanai izkopjami šādi tikumi:

- atbildība – griba un spēja paredzēt savas izvēles un rīcības sekas un rīkoties, respektējot cita cilvēka cieņu un brīvību;
- centība – čaklums, uzcītība, rūpība un griba jebkuru darbu veikt pēc iespējas mērķtiecīgāk, kvalitatīvāk un produktīvāk;
- drosmē – izlēmība, baiļu pārvarēšana, rakstura stingrība, situācijas novērtēšana un cieņpilna rīcība, uzņēmība, centieni pēc taisnīgā un labā;
- godīgums – uzticamība, patiesums, vārdu un darbu saskaņa;
- gudrība – māka izmantot zināšanas labā veicināšanai savā un sabiedrības dzīvē;
- laipnība – vēlība, atsaucība pret citiem, pieklājība;
- līdzietība – attīstīta empātija, vēlme iejusties otra pārdzīvojumos un aktīvs atbalsts;
- mērenība – rīcības un uzskatu līdzsvarotība, spēja nošķirt saprātīgas vēlmes no nesaprātīgām un atteikties no nevajadzīgā, atturēšanās no tā, kas traucē personas attīstību;
- savaldība – uzvedības un emociju izpausmju kontrole un vadība, respektējot savu un citu cilvēku brīvību, kā arī cienot sevi un citus;

- solidaritāte – savstarpējs atbalsts un rīcības saskaņotība, rūpes par savu, citu un kopīgu labumu, demokrātisks dialogs ar citiem;
- taisnīgums – godprātīga lemšana, cilvēktiesību un citu saprātīgu interešu un morāles normu ievērošana;
- tolerance – iecietība, vēlme izprast atšķirīgo (piemēram, cilvēka ārējo izskatu, veselības stāvokli, uzvedību, viedokli, ticību, paražas) (Ministru kabineta noteikumi Nr.480, 2016).

Jēdziens „vērtība” pedagoģijas vārdnīcā aplūkots kā lietas, fakti, parādības, paradumi, principi, kam piemīt pozitīvo īpašību kopums un ko cilvēks savā apziņā uztver kā sev vai citai personai būtiski nozīmīgus, vēlamus konkrētos vēsturiskos apstākļos, noteiktā kultūrā un konkrētā sabiedrībā, kā arī kas sekmē viņa personības veidošanos. Vērtības izpaužas vienībā ar principiem normām, mērķiem, ideāliem un raksturo attieksmi pret kultūru, dabu, valsti, cilvēkiem un sevi pašu (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 187).

Psiholoģijas vārdnīcā vērtības skaidrotas kā objekti, kas nodrošina patstāvīgu pārliecību par rīcības vai mērķa prioritāti, salīdzinot ar citu mērķi vai rīcības veidu. Provizoriski pētījumi rāda, ka mūsdienu Latvijā dominējošās vērtības ir veselība, godīgums, laba ģimenes dzīve, patstāvīgi ienākumi, labs darbs (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 152).

Vērtības ir atzinumi par to, kas ir pareizs, labs, vēlams kādā konkrētā situācijā. Tās ir ideāli, augstākie principi un kritēriji (Saskarsme audzēkņiem, 1999, 145).

Vēsturnieks R. Vipers izteicis domu, ka ”ikkatrā kultūrā dominē sava ideju sistēma, kas tad zināmam kultūras lokam piešķir vērtību, veido šā cikla īpatnējo seju”(Vipers,1990, 94).

D. Lieģeniece min, ka mūsdienās pastāv uzskats, ka vērtības ir apkārtējās pasaules objektu specifisks sociāls raksturojums, kas izpaužas attieksmē. Vērtības ir jēgpilnas, saprātīgas, tas, kā vēl nav, bet kam vajadzētu būt un pēc kā vērts tiekties.

I.Beļickis uzskata, ka vērtība ir pozitīvo īpašību kopums, kas nosaka praktisko noderīgumu, izmantošanas iespējas, darbīgumu. Ietekmes: lietas, parādības, paradumi, principi u.tml., ko cilvēks uztver kā sev vai citai personai tīkamus, būtiski nozīmīgus, vēlamus konkrētus apstākļus, noteiktā kultūrā un konkrētā sabiedrībā un kas sekmē viņa izaugsmi, viņa personības veidošanos (Beļickis, 2000, 19).

D.Prets uzskata, ka vērtība ir lieta, pret kuru mums ir pozitīva attieksme. Tā kā cilvēka praktiskajā darbībā zināšanas nevar atdalīt no vērtībām, tad ir skaidrs, ka jebkurš cilvēks, kas māca, ir saistīts ar vērtībām. Gan ģimenē, gan skolā tiek mācītas vērtības, reizēm tās tiek mācīties

ar pamācībām, instrukcijām, norādījumu, dažreiz- ar savu piemēru, personību, sociālo kontekstu. Audzinātājs, vecāki un arī vienkārši apkārtējie cilvēki māca nepārtraukti (Prets, 2000, 118).

A.Milts vērtību definē kā nozīmi, ko cilvēki piešķir labumiem, kas apmierina viņa vajadzības. A.Rubenis, savukārt, raksta: „Vērtība izpaužas vienībā ar principiem, normām, mērķiem, ideāliem un raksturo attieksmi pret kultūru, darbu, valsti, cilvēkiem un sevi pašu” (Lasmane, Milts, Rubenis, 1989, 117).

J.Beļickis grāmatā „Vērtīborientēta mācību stunda” sniedz šādu vērtību raksturojumu (skat.1.tabulu).

1.tabula. Vērtību raksturojums (Beļickis, 2000,8)

Vērtību absolūtisms Vērtība ir:	Vērtību relatīvisms Vērtības ir:
Mūžīgas, jo to izpaušmes neierobežo cilvēka mūža ilgums	Laika ierobežotas, jo to rādītājs ir cilvēks
Absolūtas, jo attiecas uz visām cilvēku sabiedrībām, neatkarīgi no to attīstības līmeņa.	Relatīvas, rodas un ietekmē cilvēku sabiedrību ierobežoti gan laikā, gan telpā
Nemainīgas, jo nav atkarīgas no cilvēka dzīves darbības vietas un laika.	Mainīgas līdz ar cilvēka dzīves darbības mainību.
Primāras, jo tās radušās pirms cilvēka.	Sekundāras -to pastāvēšana ir atkarīga, pakārtota cilvēka pastāvēšanai.
Neatkarīgas no cilvēka, jo tās ir transcendentālas.	Atkarīgas no cilvēka, jo nepieciešami vērtību īstenotāji dzīvē.
Aprioras, jo tās nav noteiktas ar cilvēka saprātu vai pieredzi.	Aposterioras, jo par to nozīmību var spriest tikai pēc to pielietojuma pieredzes

Kā redzams, vērtībām ir divējāda daba, jo uz tām var raudzīties no dažādiem aspektiem.

Katrs indivīds uz vērtībām raugās no sava skatu punkta, kas vienam ir primārs, tas otram liekas sekundārs. Skatījums uz vērtībām ir atkarīgs gan no cilvēka individuāla attīstības līmeņa, gan no sociālā statusa, gan no citiem faktoriem.

Teorijā pastāv dažādi vērtību iedalījumi:

A.Milts vērtības iedala 3 grupās: garīgās, ētiskās un materiālās vērtības. Pie garīgajām vērtībām autors pieskaita patiesumu, t.i., esamības lietu, parādību un procesu adekvāts, precīzi atspoguļojums cilvēka domāšanā; domu satura atbilstība īstenības saturam. Pie ētiskajām vērtībām pieder labvēlība, taisnīgums, gudrs padoms utt., materiālās vērtības ir lietas un priekšmeti, kurus var izteikt naudas vai zelta izteiksmē (Rubenis, Milts, 1996, 22-32).

A.Rubenis piedāvā citu vērtību iedalījumu. Viņš vērtības iedala 4 grupās:

- materiālās;

- garīgās;
- morālās;
- tikumiskās vērtības (Rubenis, Milts, 1996, 45).

Morālās vērtības izsaka cilvēka attieksmi pret lietām un parādībām. Morālajās vērtībās ir konkrēta katra indivīda un tautas pieredze.

Garīgo vērtību ārējā pazīme ir to mūžīgums- nemainība laikā un telpā. Garīgā dzīve ir daudzveidīga, tajā ir savītas jūtas, prāta apsvērumi, pārdzīvojumi, pieredzē iegūtais.

Arī S. Lasmane piedāvā savu vērtību klasifikāciju:

- materiālās un garīgās(tikumiskās, izziņas, sabiedriski politiskās, ētiskās, estētiskās, reliģiskas) vērtības;
- vispārcilvēciskās un indivīdam nozīmīgas vērtības;
- sociālās grupas un ģimenes vērtības;
- patiesās vērtības, pseidovērtības, antivērtības (Lasmane, Milts, Rubenis, 1995, 115).

Tā tad var secināt, ka ikvienam no mums vērtības ir dažādas, bet tomēr līdzīgas. Katra cilvēka vērtība ir atkarīga no viņa dzīves pieredzes. Ir materiālās vērtības un garīgās vērtības, ir iekšējās un ārējās vērtības. Iekšējās vērtības visbiežāk sakņojas zemapziņā, apziņas līmenī tās izpaužas kā attieksme pret sociālo īstenību.

Vērtības apziņas līmenī ir saistītas ar interesi un vajadzībām. Intereses varam uzskatīt par indivīda iekšējās būtības izpausmes un objektīvi vispārcilvēcisko vērtību sistēmas atspoguļojuma vienību cilvēka apziņā. Lai cilvēks tiektos pēc augstākām vērtībām, jāveido personība, iekšējā pasaule, sirdsapziņa, dzīves jēgas vajadzība. Bet mūsdienu pasaulē ir populārs viedoklis, ka vērtības var izvēlēties.

Ģimenes vērtības tas ir tās, kas visvairāk tiek koptas ģimenes locekļu starpā, novērtētas. Tas ir tas, kas tiek atzīts, ka ļoti nozīmīgs, svarīgs ģimenē. Tie ir ideāli, tradīcijas un paražas, kas tiek nodotas no paaudzes paaudzei, tas ir tas, uz kā pamata tiek būvētas attiecības ģimenē.

1.2. Mūsdienu ģimenes raksturojums

Ģimene ir atvērta sistēma, kuras eksistēšanu nodrošina un reizē arī koriģē apkārtējā sociālā vide.

Personības veidošanās procesā savstarpēji mijiedarbojas iedzimtie, dabas, sociālās vides faktori, kā arī tādi svarīgi nosacījumi kā audzināšana ģimenē. Vecāki un pedagogi, iedarbojoties uz bērna jūtām, paplašina viņa interešu loku, mobilizē bērna gribu, virzot to uz apziņas attīstību un personības pamatu izveidošanos.

Bērni pirmsskolas posmā savas attīstības nodrošinājumu saņem ģimenē. Tādēļ bērna personības veidošanās, pašapliecināšanās iespējas un tās konkrētās izpausmes lielā mērā atkarīgas no ģimenes kā pašregulējošas sistēmas funkcionēšanas stabilitātes, no tajā valdošajiem psiholoģiskās pašregulācijas, pašapliecināšanās veidiem un tradīcijām (Pakalna, 2001, 50).

Kāda ir ģimenes būtība? Mīlestība un divu cilvēku brīva vēlēšanās veidot kopīgu dzīvi, radīt un audzināt bērnus, ir pamats laulības slēgšanai. Laulība ir biedriskas attiecības starp vīrieti un sievieti, kas saistītas ar pienākumu un atbildību. Līdz ar laulību noslēgšanu ir izveidojas jauna ģimene (Saskarsme audzēkņiem, 1999, 285).

Ģimene tiek analizēta un raksturota pamatojoties uz diviem aspektiem: ģimene kā sociāls institūts un ģimene kā mazā sociālā grupa. Ģimene ir specifiska sociālā sistēma, būtiskākā tai raksturīgā savdabība ir tas, ka ģimenei vienlaicīgi piemīt gan sociālā institūta, gan mazās sociālās grupas iezīmes. Duālā daba parādās faktā, ka ģimene apmierina indivīda vajadzības un vienlaikus pilda noteiktus uzdevumus attiecībā pret sabiedrību kā vienotu veselumu, zināmu makrosistēmu (Krūzmētra, 1993, 65).

K.Gorbunova uzskata, ka ģimene ir pirmā mikrosociālā vide bērna dzīvē, kas var būt gan sekmējošs, gan kavējošs faktors pašapziņas veicināšanai. Ģimenes dzīvesveids, vecāku attiecības ar bērnu, savstarpējās pieaugušo attiecības un uzvedība ietekmē bērna personības veidošanos (Gorbunova, 2008, 19-20).

D.Medne min, ka ģimene pozicionējama kā vienota, dinamiska sociāla vienība. Tā darbojas kā cilvēku dzīves darbību emancipējošs faktors, kas aktualizē sadarbības nozīmi, saistot cilvēka situatīvi determinētu darbību, ko nosaka individuālas vērtības, ar universālām, vispārcilvēciskām, pozitīvām vērtībām (Medne, 2010, 10).

D.Dzintere, I.Stangaine uzskata, ka ģimene ir svarīgākā sabiedrības sastāvdaļa. Tieši ģimenē bērns apjauš, vai ir mīlēts, vai tiek pieņemts tāds, kāds viņš ir. Ģimenes atmosfēra nosaka to, cik bērns ir laimīgs, drošs, stabils, kā veidojas viņa attiecības ar pieaugušajiem, vienaudžiem un cita vecuma bērniem, cik bērns ir pārliecināts par sevi, savām spējām, cik viņš ir sirsnīgs vai atturīgs, rīkojas neierastā situācijā (Dzintere, Stangaine, 2005, 39).

Bērna audzināšanā galvenokārt notiek ģimenē un nevienam neizdosies ieaudzināt bērņā vēlamās īpašības, ja tas nenotiks ģimenē.

Vecāku loma bērnu audzināšanā nav pārvērtējuma. 70% dzīvei nepieciešamo iemaņu iegūst ģimene, bet pārējo – pirmsskolā, skolā. Ģimenes pozitīvais piemērs un tradīcijas, kas ļoti nozīmīgas audzināšanā, veido drošu pamatu bērnu vispārējai vērtību orientācijai. Ģimenes galvenie uzdevumi:

- audzināt vērtīborientāciju, garīgumu;
- radīt vidi bērņa pašapziņu un pašcieņu;
- radīt iespējas pašapkalpošanās iemaņu izkopšanai;
- nodrošināt bērņa psiholoģisko aizsardzību un drošību;
- apmierināt bērņa materiālās vajadzības (Braše, 2010, 18-19).

Psihoterapeite un psiholoģe A. Spivakovska ģimenes diferencē šādi:

- Harmoniska ģimene. Ģimene ir kā atklāta sistēma,- tas paver iespējas visu ģimenes locekļu radošai izaugsmei un personības attīstībai. Vecākiem ir sirsnīga, emocionāla, mīlestību apliecinoša attieksme pret bērņiem ar precīzi izvirzītiem uzvedības noteikumiem.

Nelabvēlīgo ģimeņu tipi:

- Ārēji mierīga ģimene. No malas raugoties, rodas iespaids, ka tā ir saskanīga ģimene. Patiesībā tajā valda garlaicība, neapmierinātība. Bērņi pārdzīvo sasprindzinājumu, nesaprot tā cēloņus.
- „Vulkāniska” ģimene. Attiecības ir mainīgas un atklātas, krīt no vienas galējības otrā. Bērņi izjūt lielu emocionālu pārslodzi.
- „Ģimene- sanatorija”. Daudz spēka laulātie patērē, lai panāktu savdabīgu ģimenisku norobežošanos. Mazinās saskarsmes laiks ārpus ģimenes, tādā norobežojumā tur arī bērņus. Bērņiem nav draugu, neprot organizēt saskarsmi.
- „Ģimene- cietoksnis”. Pamatā uzskats, ka apkārtējā pasaule ir draudīga, ļauna, negatīvās emocijas novirza ārpus ģimenes. Attieksme pret bērņiem ir stingri reglamentēta. Bērņu mīl tad, ja viņš izpilda visas prasības.
- „Ģimene- teātris”. Disharmoniska ģimene. Spēlē „teātri” sev un sabiedrībai. Rūpējas par bērņu materiālo nodrošinājumu. Vecāki cenšas notušēt bērņu trūkumus (Spivakovska, 1989)

Pedagoģe D.Dzintere piedāvā ģimeņu iedalījumu pēc bērņu audzināšanas ģimenē:

- Pozitīvi noturīga ģimene- „ideālais modelis”.
- Ģimenes, kurās ir visi nepieciešamie apstākļi bērnu audzināšanai, taču dažiem faktoriem ir nenoturīgs raksturs (piemēram, vecākiem nav vienotas prasības).
- Ģimenes , kurās nav radīti nepieciešamie apstākļi bērnu audzināšanai.
- Sociāli ielaistas ģimenes.
- Labvēlīgas ģimenes. Vienotas prasības ģimenē, saprātīga interešu apmierināšana, cieņa, mīlestība, gādība u.c.
- Ārēji labvēlīgās ģimenes. Tīrs, kārtīgs, norobežots no draugiem, „sava pasaule”.
- Nelabvēlīgās ģimenes. Nav vienotas prasības, nepārdomāti organizēta sadzīve, vecāki strīdas savā starpā, bērnu audzināšanai nepievērš uzmanību, lieto alkoholu (Dzintere, 2005)

Ā. Karpovamin, ka ģimenei raksturīgs nesalīdzināmi lielāks darbību, aktivitāšu skaits salīdzinājumā ar citām sociālajām grupām, jo tai jānodrošina izdzīvošana, dzīves darbība, attīstība un pilnīgošanās. Ģimenei raksturīgo polifunkcionālismu konkrētāk var apskatīt, apkopojot šādas astoņas ģimenes funkcijas:

1) reproduktīvā jeb prokreācijas funkcija, kuras būtība ir apmierināt cilvēka vajadzību pēc pēcnācējiem (vēlēšanos būt mātei, tēvam) un līdz ar to dzimtas turpinājuma vai cilvēces nepārtrauktības nodrošināšana;

2) primārās sociālās kontroles jeb socializācijas funkcija. Ģimene, māte un tēvs veido bērna pirmo sabiedrību un līdz ar to ikdienas uzvedības paraugus, normas, standartus, arī dzimumuzvedības tiek apgūtas tādā vai citādā kvalitātē tieši šajā primārajā sociālajā grupā;

3) sadzīves materiālās nodrošināšanas funkcijas saturā ietilpst fiziskās aprūpes un izdzīvošanas aspekti: mitekļa (mājas vai dzīvokļa) nodrošinājums, apģērbs, barība, higiēnas prasību ievērošana utt.;

4) rekreatīvā funkcija – atpūtas un relaksācijas iespējas, noteiktas kārtības, dzīves ritma un organizācijas nodrošināšana, ievērojot ģimenes locekļu individuālās īpatnības, lai atjaunotu fiziskos un garīgos spēkus;

5) komunikatīvā (garīgās saskarsmes) funkcija, jo ģimenē apvienojas līdzīgi domājošie, jūtošie un darošie. Sevišķu rūpju objekts ir savstarpējo attiecību kultūra, to veidošana, uzturēšana, bagātināšana un izvairīšanās no konfliktiem, jo ģimenes strīdos uzvarētāju nav, visi rezultāti skar kopdzīvi;

6) psihoterapeitiskāfunkcija – sekmīga tad, ja dzīvesbiedri un visi ģimenes locekļi var palīdzēt cits citam nodrošināt garīgo veselību (emocionālo un intelektuālo līdzsvarotību, augstu darbību pakāpi, gatavību veidot konstruktīvas attiecības ar citiem cilvēkiem un pārvarēt iespējamās grūtības). Garīgā veselība faktiski ir pastāvīgs mērķis un ideāls, ņemot vērā mūžam mainīgos apstākļus. Aizraušanās ar apdullināšanos – narkotikām, alkoholu, dažādiem surogātiem utt. – ir ne mazāk bīstama kā hroniska trauksme, depresija vai dusmu uzturēšana. Šai funkcijai ir vismaz divi aspekti: ārstējošais (atvieglojuma rašana) un iedvesmojošais (uz izmaiņām rosinošais);

7) felicitoloģiskāfunkcija ir caurviju izjūta un aktivitāte, jo atkarīga no tā, kā tiek veiktas visas iepriekšējās funkcijas, un ģimene var justies laimīga vai vismaz apmierināta;

8) audzināšanas funkcija, kuras plašākā būtība ir cilvēces kultūras nepārtrauktības nodrošināšana, sadarbojoties vairākām paaudzēm. Produktīva un konstruktīva ģimenes audzināšana ir spēcīgs garants bērnu un citu ģimenes locekļu iekšējās pasaules veseluma, pilnvērtības apziņas, pozitīva pašvērtējuma nodrošināšanai. Ģimene var veicināt humānisma pavedienu nepārtrauktību cilvēku sabiedrībā, nacionālo īpatnību attīstību utt (Karpova, 2000).

Ģimene ir sarežģīts sociāls veidojums, kas pilda noteiktas funkcijas:

- reprodutīvo (ģimenē tiek radīti un audzināti bērni);
- saimnieciski ekonomisko (ģimenē tiek veikta pašapklapošanās, saimnieciskajā dzīvē nozīmīgi ir arī ģimenes uzņēmumi);
- kultūras un audzināšanas (ģimenē jaunā paaudze apgūst savas tautas kultūru, iegūst priekšstatu par vērtībām, rod dzīves pieredzi);
- sociālā atbalsta (katram cilvēkam dzīvē ir brīži, kad nepieciešams atbalsts- vai morāls vai materiāls-, ko var dot ģimene) (Saskarsme audzēkņiem, 1999, 285).

A.Kropļijs, M. Raščevska uzskata, ka ģimenes funkcijām ir sevišķa nozīme caur ko tiek izteikta ģimenes sociālā loma un būtība sabiedrībā. Ģimenei ir jāapmierina indivīda vajadzības, vienlaikus tai ir jāpilda noteikti uzdevumi attiecībā pret sabiedrību kā vienotu veselumu, zināmu makrosistēmu (Kropļijs, Raščevska, 2004, 65).

Vecāku attieskmi bērns vienmēr uztver kā vērtējumu, taču arī vecākiem savi bērni jāuzklausa. Vecāki savus bērnus audzina katrā dzīves brīdī, pat tad, kad viņu nav mājās. No ģimenes, no saviem vecākiem bērns smeļas pieredzi turpmākajai dzīvei. Ģimenē bērns iemācās:

- veidot attiecības;
- veikt praktisko darbu;

- rēķināties ar citiem cilvēkiem. (Saskarsme audzēkņiem, 1999, 292).

Apkopojot iepriekš izpētīto var secināt, ka ģimenes funkcijas un vajadzības, kā arī to realizēšanas iespējas ir atkarīgas no ģimenes formas vai tipa, kas ir daudz un dažādi un kas atšķiras pēc ģimenes lieluma, īpašuma attiecību regulācijas, intimitātes, tiesību sadalījuma, seksuālo attiecību ierobežojuma, autoritātes u.tml.

Viena no svarīgākajām funkcijām, kas nodrošina pilnvērtīgu bērna attīstību, ir audzināšanas funkcija. Psihologi ir pārliecināti, ka viens no svarīgākajiem nosacījumiem audzināšanas procesā ir vecāku un bērnu savstarpējās attiecības, kas balstās uz vienlīdzīguma principa un katra ģimenes locekļa psiholoģisko tiesību respektēšanu.

1.3. Audzināšanas stils, metodes, ģimeņu pedagoģiskais potenciāls

Cilvēkiem bērnība ir sabiedrības vēsturiskās attīstības rezultāts un bērnībā cilvēks apgūst sociālās identitātes izjūtu. L.Vigotskis to salīdzina ar cilvēces attīstības vēstures posmiem, sakot, ka bērna attīstība ir nepārtraukta pāreja no viena vecuma evolūcijas posma nākamajā un atbilstoši tam mainās viņa personības struktūra.

R. Purmale veicot pētījumu, analizējot pedagoģisko literatūru, nosacīti izdalīja galvenos rādītājus, kas kopīgs un kas atšķirīgs bērniem un pieaugušajiem:

- fiziskais;
- sensori emocionālais;
- garīgais;
- sociālais;
- „Es” attīstības realizācija jeb mērķa faktors (skat.2.tabulu).

2.tabula. Bērns un pieaugušais (vienojošais, atšķirīgais) (Purmale, 2001, 216)

Bērns	Pieaugušais
Mazāks, fiziski vājāks.	Lielāks,āju ar fizisko lielumu un masu, pārāks par bērnu, sarunājoties vecāks, skatās uz bērnu no augšas vai arī ļoti reti noliecas bērnu acu līmenī.
Ir filoģenētiskā un ontoģenētiskā informācija (to veido domas ieņemšanas brīdī, gaidīšanas periods, dzimšanas brīdis, (ne)simbiotiskās saites ar māti utt.	Ir filoģenētiskā un ontoģenētiskā informācija, kurā ietilpst gan viņa kā bērna pieredze, gan kā pieaugušā daudzveidīgā pieredze.
Iracionāla, garīga būtne (pārikdienišķa,	Racionāla būtne.

pārpragmatiska, pārsituatīva)	
Līdz 7 gadu vecumam- jutekliska, emocionālā būtne. Jūt, dara, domā.	Domajošā būtne. Domā, dara, jūt.
Pasaules uztverē svarīgi visi jutekļi.	Pasaules uztverē galvenā redze, galvenais saskarsmes veids- valoda.
Vienreizējs, unikāls, individualitāte, personība.	Bieži unicificēts indivīds (pilnīgi pieņem sociuma diktētos noteikumus), persona (sociālo lomu izpildītājs, ne visi pieaugušie dzīves laikā par personībām). Personību raksturo iekšējā brīvība, autonomija, sevis apzināšanās, atvērtība visam jaunajam, rotaļīgums.
Nepārzina sociālās normas, sociālo uzvedību, bet mācās to no pieaugušajiem.	Pieaugušajiem bieži vien šķiet, ka viņš ir realizējies- nenotiek attīstība, bet stagnācija.
Svarīgi realizēt savu ES koncepciju, mērķis- augt, attīstīties, pilnveidoties utt., tāpēc bērns ir aktīvs, darbīgs, emocionāls, radošs.	Nevar realizēties, tāpēc ir neapmierināts, depresīvs.

Audzināšana- mērķtiecīgi organizēta izglītības procesa neatņemama sastāvdaļa izglītojumā vispusīgas, tajā skaitā tikumiskā, attīstības veicināšana un attieksmju veidošana (MK Nr.480)

Jau izsenis audzināšanas pieredze tika nodota no gadsimta uz gadsimtu, no ģimenes uz ģimeni ar paradumiem, tradīcijām. Apkopojot pedagogu, psihologu, vēsturnieku atziņas par audzināšanu izveidojās tabula (skat.1.pielikuma 3.tabulu). Analizējot tabulā apkopotos datus var secināt, ka Senā Ķīnā un Senā Grieķijā (5.-4.gs.p.m.ē) uzskatīja, ka ģimene ir sabiedrības pamats un bērniem jāklausa, uzvaru liekot uz tikumisko dzīvi, lai darbi saskan ar vārdiem. 14.-16.gs. neatzīst ģimenes audzināšanu, audzināšanai jābalstās uz brīvprātīgumu un uz maigu stingrību. 18.gs. runā par to, ka svarīgākais posms cilvēka tapšanas procesā ir mājas audzināšana, savukārt, ar 19.gs. uzsvars tiek likts uz bērna iedzimto spēju attīstību, svarīga ir fiziskā audzināšana un centrālais darbības veids – rotaļa. 20.gs. lielu uzmanību pievērš mākslinieciskai audzināšanai (rokdarbi, dziedāšana, zīmēšana), teorijām, kas vērstas uz bērna iekšējās pasaules attīstību. Metožu pamatā ir individuālais mācību princips. Jārada bērnam visi apstākļi pašmācībai. Bērnam jāļauj izvēlēties nodarbošanos pašam. Īpašu uzmanību veltīta sensorās kultūras attīstībai. Tiek izstrādāti didaktisko materiālu sistēma(dzirdes, redzes, ožas attīstībai), kur tiek ievēroti didaktiskās sistēmas 3 principi: individualitāte, brīvība, ārējo jūtu veidošana.

Par pedagogijas kā patstāvīgas zinātnes nozares izveidi Latvijā var runāt kopš 20.gadsimta 20.gadiem, kad pie Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes

1919.gadā tika atvērta Pedagoģijas nodaļa (Ozola, 2015, 20). Latvijā 20.gs. A.Dauge, Rainis, J.A.Students u.c. uzsvāru liek uz audzināšanas principiem: audzināšanas galamērķis ir izaudzināts pilnvērtīgs cilvēks, audzinot un mācot jācenšas nevis dot visu gatavu, bet gan radināt audzēkņus patstāvīgi meklēt (Laikmets un Personība, 2015).

A.Krūze, I.Ķestere apkopojot vairākus pedagoģijas pētījumus un izstudējot vēstures avotus secina, ka bērna dzīve 20.gs.sākumā noritēja vienā telpā ar pieaugušajiem gan fiziskā, gan garīgā nozīmē, bērna dzīves sfēra nebija nošķirta, bērns savu dzīvi dzīvoja kopā ar sabiedrību- ģimeni. Latviešus vadīja virkne pieņēmumu par bērnu- viņš ir nevainīgs un pasargājams, vajadzīgās dzīves iemaņas viņš iegūst prakses ceļā. Būtiska bērna personības veidošanās procesā bija saskarsme ar ģimenes locekļiem (Krūze, Ķestere, 2010, 70).

A.Špona secina, ka audzināšana ir daudzpusīga mācību un ārpusklases, skolas, pirmsskolas, ģimenes un sabiedrības darbība, kas virzīta uz attieksmes veidošanu pret sevi un citiem cilvēkiem, sabiedrību un valsti, pret darbu, pret dabu, kas viss kopumā veido audzināšanas saturu un formas (Špona, 2001, 14).

V.Romenkova skaidro, ka audzināšana mērķtiecīgi organizēts cilvēkdarbības process, kas virzīts uz sociālās kultūras pieredzes nodošanu no paaudzes paaudzei, uz jaunās paaudzes vērtīborientāciju un pašregulācijas veidošanu un garīguma izkopšanu (Romenkova, 2012, 12).

Psihologs un psihoanalītiķis P.Dakopar vienu no svarīgākajiem nosacījumiem audzināšanas procesā uzskata mātes (tēva) un bērna attiecības, kas balstās uz vienlīdzīguma (vienādu tiesību) principa: "Īstā audzināšanā nevajadzētu būt tā, ka viens ir vadītājs, bet otrs - pakļautais, būtu vajadzīga pilnīga sadarbība." Autoritāri vecāki nomāc bērna spontanitāti un gara spējas, "piespiež sašaurināt prātu un gara plašumu, viņam neļauj saskatīt cilvēciskas vērtības, kas atbilst viņa būtībai (Dako, 1999, 14.-15).

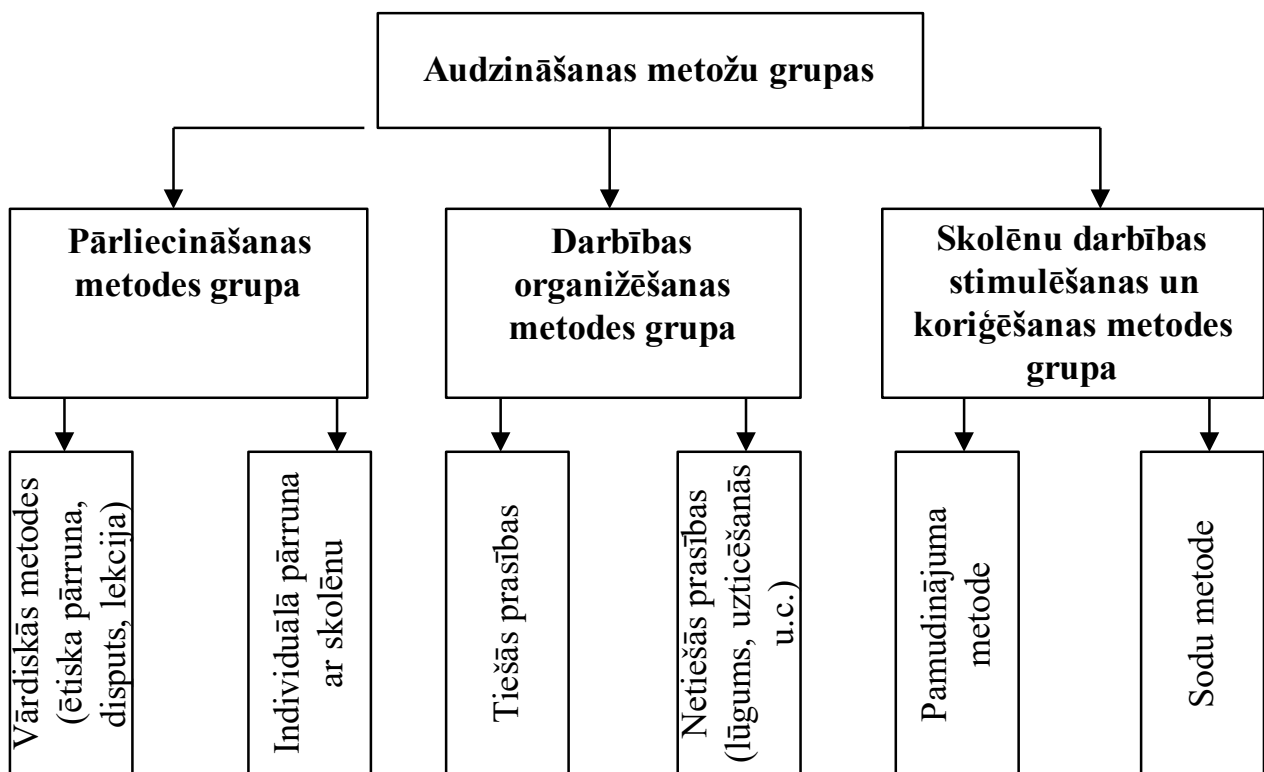
O.Zīds, I.Margeviča apkopojot vairākas definīcijas par audzināšanu secina, ka audzināšanu raksturo kā pieredzes pārmantošanu no paaudzes paaudzē, kas īstenojas mijiedarbībā darbības procesā, cilvēka dzīves darbības laikā (Zīds, Margeviča, 2002,6)

V.Zelmenis secina, ka ar audzināšanu saprot jaunās paaudzes gatavošanu dzīvei sava laika un tuvākās nākotnes apstākļos (Zelmenis, 2000, 10).

Savukārt I.Žukovs min, ka audzināšana ir process, kurā iepriekšējās paaudzes, nododot sabiedriski vēsturisko pieredzi jaunajai paaudzei, sagatavo to iepriekšējo paaudžu sabiedriskās darbības turpināšanai un turpinājumā audzināšana irobjektīva sociāla nepieciešamība, ir sociāli

nosacīta, ir skolotāja un attiecīga vecuma skolēnu mijiedarbības process personības veidošanās sistēmā skolā, ir vadāms process (Žukovs, 1999, 7-8)

L.Žukovs atzīmē, ka audzināšanas darbā svarīgi ir noteikt perspektīvo mērķi un tā sasniegšanas metodes. Kā mērķa, tā arī metožu problēma pedagoģijā vienmēr bijusi un ir pedagoģu uzmanības centrā. No personības veidošanās un sabiedrības vajadzībām atbilstoša audzināšanas mērķa, metožu un formu izvēles lielā mērā atkarīgs audzināšanas rezultāts (Žukovs, 1998) (skat.1.attēlu)

1.attēls Audzināšanas metožu grupas pēc L.Žukova, 1998

Audzināšana ir vēsturiska kategorija. Tās būtību noteica audzināšanas izpratne. Lai varētu vieglāk orientēties audzināšanas metodēs, pedagoģijā ir izstrādāta to klasifikācija. Izšķir trīs audzināšanas metožu grupas. Katra no tām pilda savus specifiskos audzināšanas uzdevumus.

Savukārt J.A.Students uzskatīja, ka audzināšanas uzdevuma veikšanai kalpo sevišķi audzināšanas paņēmieni, ko var saukt arī par audzināšanas metodēm. Metodes nav tikai zinātnē

vien, bet arī mākslā, dažādos arodos, īsi sakot, ikvienā darbā. Metodi J.A. Students definēja šādi: paņēmiens, kas ievirza darbu tā, kā tas jādara saskaņā ar tā ideju. Audzināšanas metodes iedalīja trīs grupās (skat. 3. tabulu)

3. tabula.. Audzināšanas metodes pēc J.A. Studenta, 1998

Nepareizā	Dresūra
Vienpusīgā	Pamācība Prasība to izpildīt
Pareizā	Audzināšana ar personību

D. Medne uzskata, ka neatkarīgi no vēsturiskās, politiski ekonomiskās situācijas un kultūrvides, ģimenes būtība un audzināšanas mērķa definējumi un apraksti ir līdzīgi, taču izpratnes un audzināšanas rezultātā tie būtiski atšķiras (Medne, 2010, 42)

Tātad var secināt, ka viena no socializācijas institūcijām ir ģimene, kas dzīves gaitā patstāvīgi mainās un attīstās. Bērns neaug izolācijā, bet kā ģimenes sastāvdaļa. Vienā un tajā pašā ģimenē katram bērnam ir atšķirīga vide un vieta. Ģimene ietekmē bērna attieksmju veidošanos, sociālo prasmju un iemaņu apgūšanu.

2. Empīriskā pētījuma raksturojums un pētīšanas metodes

Katrai ģimenei ir individuāla audzināšanas sistēma, kura atklājās vecāku kompetenci audzināt. Savukārt, kompetence audzināt atklāj esošo zināšanu, prasmju, vērtību un attieksmju kopumu, kā arī audzināšanas potenciālu.

D.Medne veicot pētījumu secina, ka vecāku kompetence audzināt neseko modei un tendencēm, bet gan ietver uzticēšanās aspektu. D.Medne analizējot vecāku kompetenci uzsver, ka tai raksturīgas trīs pazīmes: vecāku vērtības, robežu noteikšana un uzturēšana, kā arī patstāvības veicināšana (Medne, 2010, 87).

Pētījuma bāze: X.pirmsskolas izglītības iestādes, 25 bērnu ģimenes, kurā aug bērni vecumā no gada līdz 7 gadiem

Praktiskā pētījuma mērķis bija izpētīt pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas īpatnības ģimenēs. Vecāku anketēšana - notika 2018. gada martā.

Pētījuma veikšanai tika izmantota sekojoša darba metode:

Anketēšana jeb anketaptauja- ziņu (informācijas) iegūšanas un pētījumu metode, kurā informācijas iegūšanas līdzeklis ir anketa. Anketaptauju var veikt gan individuāli, gan grupā, gan klātienē, gan neklātienē. Ar šo metodi īsā laikā var aptaujāt lielu skaitu personu (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 13).

Aptauja pieder pie kvantitatīvās pētniecības pieejas, kas paredz noteiktu intrametodoloģisku darbību īstenošanu noteiktā secībā. Aptauja ar anketēšanu ir sākotnējās informācijas ievākšanas metode, kas paredz uzdot respondentiem mutiskus vai rakstiskus jautājumus, kuri satur pētījuma problēmu empīriskā līmenī, kā arī iegūto atbilžu statistisko apstrādi.

2.1. Pētījumā rezultātu apstrāde un analīze

Lai ievāktu pētījumam nepieciešamos datus, izvēlētas 25 ģimenes ar nosacījumu, ka ģimenē aug pirmsskolas vecuma bērns. Pētījumā piedalījās 25 sievietes un 15 vīrieši, no 25 ģimenēm divās ģimenēs audzināšanas funkcijas uzņēmusies viena vecmāmiņa un vectētiņš. Ģimenes sastāvs tika noteikts izmantojot pirmsskolas anketu, kurā bērna vecāki un likumiskie pārstāvji norāda par personām, kuras var izņemt bērnus no pirmsskolas grupas. Tā kā anketēšana

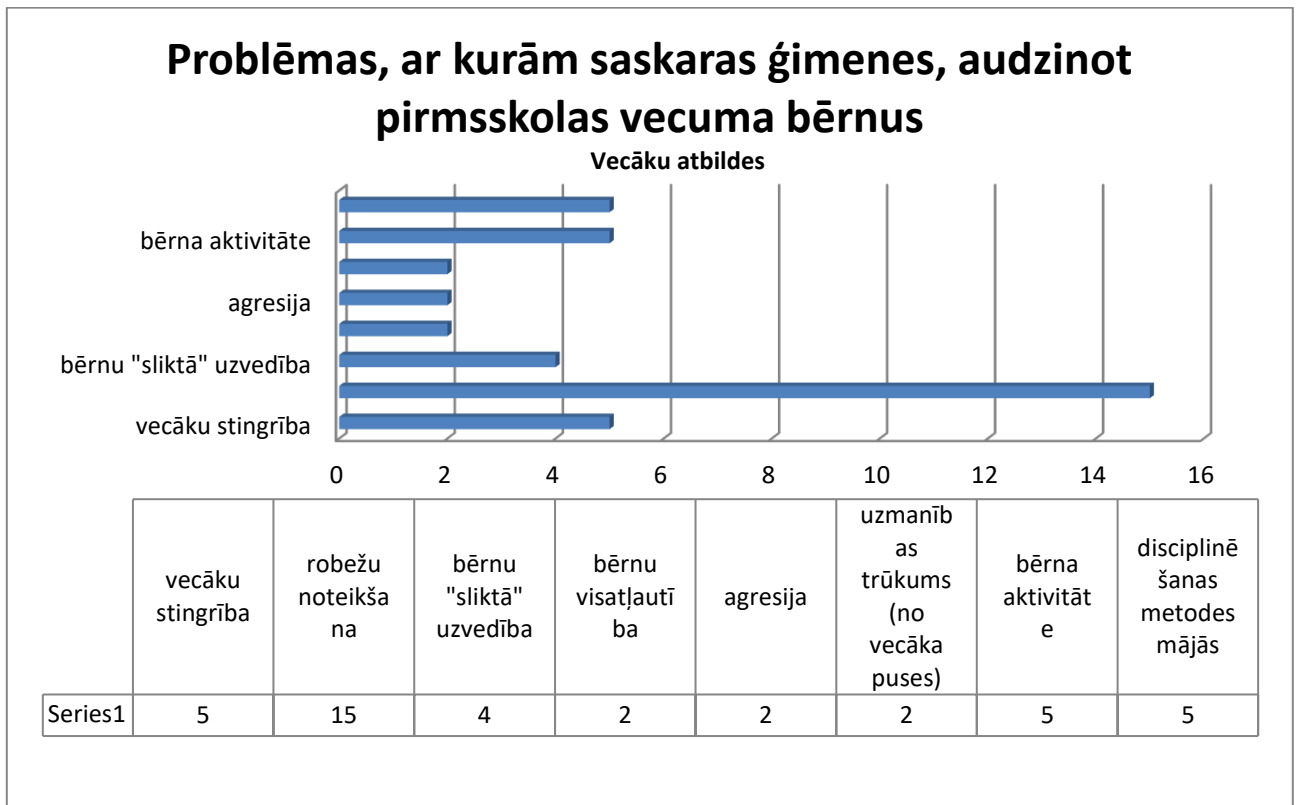
notika vienā no Rīgas rajoniem, kas pēc savas teritoriālās atrašanās var līdzināties mazam ciematīnam, kur katrs vecāks viens otru pazīst, tad datiem ir lielāka ticamība. Turklāt, gan vecāki ir apmeklējuši savulaik X.pirmsskolas izglītības iestādi, gan arī tagad viņu atvases apmeklē X.pirmsskolas izglītības iestādi, tas, savukārt, liecina par to, ka vecāki uzticas pirmsskolas izglītības iestādei, ir apmierināti un atvērti sadarbībai. Vecāki dalās sava pieredzē bērnu audzināšanā.

Ģimeņu raksturojums (skat.4.tabulu). Analizējot 4.tabulu jāsecina, ka 18 no 25 ģimenēm ir pilnas, bērnu audzina abi vecāki, 6 ģimenēs bērnu audzina viens no vecākiem, savukārt, 1 ģimenē bērnu audzina bērna vecvecāki.

4.tabula. Ģimeņu raksturojums.

Nr. p.k.	Ģimenes sastāvs	Bērnu skaits ģimenē, dzimums, vecums
1.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	1 bērns, zēns, 5.gadu vecumā
2.	Nepilna ģimene, bērnus audzina māte	Divi bērni ģimenē, 5.gadi, zēns un 1,5.gadus vecs brālis
3.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Zēnam 4 gadi, lielākai mātai 7 gadi
4.	Nepilna ģimene, bērnus audzina māte	Lielā māsa 6 gadi un mazais brālis 2 gadi
5.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Viens bērns zēns, 5.gadi
6.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Zēns 4.gadi, meitene 2.gadi
7.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Viens bērns, meitene, 5.gadi
8.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Viens bērns, meitene 4.gadi
9.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Viens bērns, meitene 5.gadi
10.	Nepilna ģimene, bērnu audzina māte	Viens bērns, meitene 4.gadi
11.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Ģimenē aug četri bērni, māsa 9.gadi, puika 7.gadi, meitene 5.gadi, zēns 3.gadi
12.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Viens bērns, meitene 4.gadi
13.	Nepilna ģimene, bērnus audzina vecmāmiņa	Ģimenē aug meitene 5.gadi un meitene 10.gadi
14.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Meitene 5.gadi, puika 1.gadiņš
15.	Pilna ģimene, bērnu audzina māte un tēvs	Zēns, 5.gadi
16.	Pilna ģimene, bērnu audzina māte un tēvs	Zēns, 4. gadi
17.	Nepilna ģimene, bērnus audzina māte	Meitene 5.gadi, brālis 2.gadi
18.	Pilna ģimene, bērnu audzina māte un tēvs	Meitene, 4.gadi
19.	Pilna ģimene, bērnu audzina māte un tēvs	Zēns, 5.gadi
20.	Pilna ģimene, bērnus audzina māte un tēvs	Zēns 13.gadi, zēns 5.gadi
21.	Nepilna ģimene, bērnu audzina māte	Meitene, 4.gadi
22.	Nepilna ģimene, bērnus audzina māte	Meitene 5.gadi, zēns 6.mēneši
23.	Pilna ģimene, bērnu audzina māte un tēvs	Zēns, 5.gadi
24.	Pilna ģimene, bērnu audzina māte un tēvs	Zēns, 4.gadi

Vecākiem tika piedāvāti deviņi atvērtie jautājumi. Uz jautājumu: „Ar kādām grūtībām Jūs saskaraties bērnu audzināšanā?” (skat. 2.attēlu) vecāki atbildēja, ka problēmas, ar kurām saskaras ģimenes audzinot pirmsskolas vecuma bērnus, vislielākais izaicinājums 15 vecākiem ir robežu noteikšana, 5 vecāki atzīmēja disciplinēšanas metodes mājās, vecāku stingrība un bērnu aktivitāte. 4 vecāki minēja, ka grūtības sagādā bērnu „sliktā” uzvedība, divi vecāki atzīmēja bērnu visatļautība, agresija un uzmanības trūkums no vecāka puses.

2.attēls. Problēmas, ar kurām saskarās ģimenes, audzinot pirmsskolas vecuma bērnus.

Tātad izanalizējot audzināšanas problēmas ģimenē un vecākus sniegtās atbildes var secināt, ka, kad bērns ienāk vecāku ģimenē, tas ir satraucošs un priecīgs notikums, un pirmo bērna dzīves gadu vecāki lielākoties ir aizņemti ar bērna aprūpi un bērna attīstībai atbilstošs vides nodrošināšanu, tomēr bērnam augot, bērna disciplinēšana ir arvien nepieciešamāka, lai mācītu bērnam kontrolēt savus impulsus, iemācītu pašsavaldīšanās prasmes, emociju un uzvedības regulācijas prasmes un ar savu attieksmi un piemēru mācīt bērnam tādas vērtības kā: cieņa, izpalīdzība, atbildība, līdzjūtība, draudzība un visu pamatā -mīlestība.

Problēmas ar kurām vecāki saskarās audzinot savu bērnu ir robežu noteikšana, bērnu “sliktā uzvedība”, disciplinēšanas metodes, kas apvienojas vienā vārdā “bērna uzvedība” un tas ir vienas no būtiskākajām audzināšanas prasmēm, uzvesties tā, lai tas neradītu ne sev, ne apkārtējiem draudus. Prasme kontrolēt savas emocijas un uzvedību būs nepieciešamas, lai sadzīvotu ar citiem. Pozitīvā disciplinēšana ir tāda, kas ļauj mazam cilvēkam attīstīties bez traumām, saglabāt un uzlabot kontaktu ar vecākiem, vienaudžiem, ļauj justies droši pasaulē un veidot savu vērtību hierarhiju.

2.2. Vecāku anketēšana

Konkrētā pētījuma veikšanā kā pētīšanas metodes izvēlēta anketēšana. Pētījums veikts 2017./2018.mācību gadā, tika veikta vecāku aptauja, analizēti iegūtie dati.

Pētījumā laikā veiktie novērojumi liecina, ka, gan pilnās ģimenes, gan nepilnās ģimenes problēmas, kas skar bērnu audzināšanu ir ļoti dažādas. Tāpēc bērnu uzvedības modelis gandrīz pilnībā ir atkarīgs no vecāku uzvedības modeļa.

Veicot pirmsskolas vecuma bērnu novērošanu grupā, sistemātiski pierakstot un aprakstot dažādas situācijas, atklājas, ka lielākajai daļai nepilno ģimeņu bērniem, ir ātrāk apgūstamas sadzīves prasmes, t.i., ātrāk iemācās patstāvīgi apģērbties, sakārtot savas mantas. Viņi vēlas ātrāk kļūt patstāvīgi – paši izvēlēties sev apģērbu utt. Tas būtu izskaidrojams ar to, ka nepilnā ģimenē vecākam, kurš audzina bērnus, ir jāuzņemas daudz vairāk sadzīvisku rūpju nekā vecākiem pilnajās ģimenēs, tāpēc viņiem atliek mazāk laika, ko veltīt tādām lietām, ar kurām bērns pats var tikt galā. To varētu skaidrot arī ar to, ka vecāks, kurš audzina bērnu, sāk pieprasīt no bērna otra vecāka lomas izpildījumu, tāpēc bērnam ātri jāapgūst dažādas sadzīves prasmes. Šiem bērniem raksturīga nopietna un atbildīga uzvedība.

Taču ir vērojama arī pretēja tendence – bērns, kurš aug pilnā ģimenē (biežāk ģimenēs, kur bērnus palīdz audzināt vecvecāki), ir bezpalīdzīgs, nevēlas pats neko darīt un gaida, kad kāds visu izdarīs viņa vietā. Šāds bērnu uzvedības modelis veidojas no vecāku vēlmes bērnam pakalpot, viņu palutināt. Laika gaitā šādā attiecību modelī bērns kļūst par mazu tirānu ģimenē, kas vēlākos gados vecākiem var radīt nopietnas problēmas. Šiem bērniem jau pirmsskolas vecumā raksturīga problemātiska uzvedība, nereti pat agresīva.

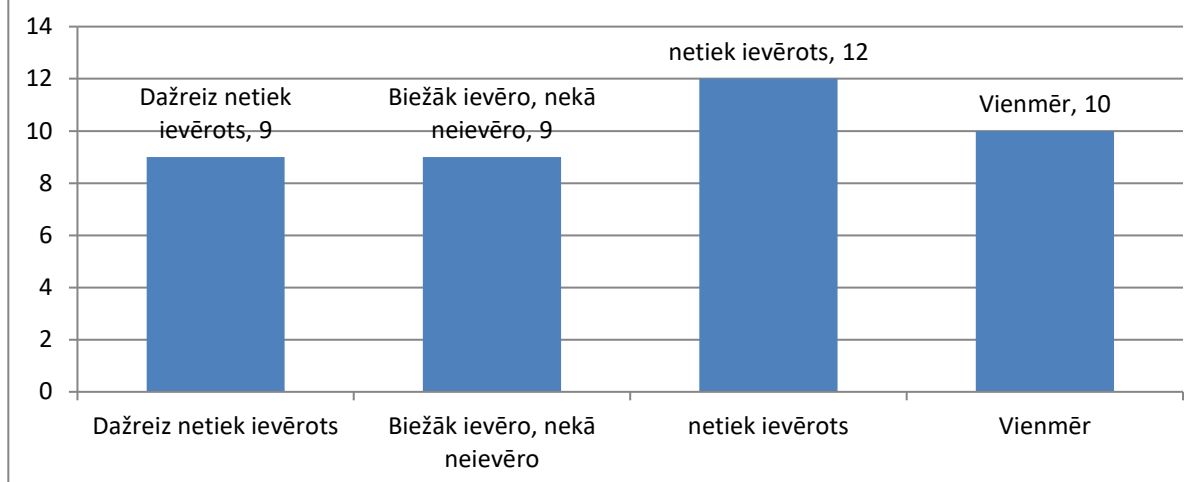
Arī anketēšanas laikā iegūtā informācija liecina, ka ģimenes ir ļoti dažādas, vecāku audzināšanas paņēmieni un stili ir dažādi, un līdz ar to arī bērnu uzvedības modeļi ir atšķirīgi. Tāpēc arī savstarpējās attiecības ģimenēs ir dažādas. Kādā ģimenē visu nosaka vecāks, kurš ir ļoti stingrs, kontrolējošs, prasīgs, pieprasa no bērniem paklausību, turpretī citā ģimenē bērnam tiek ļauta absolūta brīvība un viņš dara visu, ko vēlas.

Anketās izvēlētajā ģimenē, kur bērnu audzina vecvecāki, vecmamma ir daudz stingrāka un prasīgāka par vectēvu, kas izraisa viņos savstarpējus strīdus. Šo strīdu rezultātā cieš bērna uzvedība, kurš reizēm mēdz būt nevaldāms un nepaklausīgs, jo viņam nav skaidri noteiktas robežas. Ko viens neatļauj, otrs – pieļauj. Ir arī ģimenes, kurās vecāki ir pietiekoši stingri un kontrolē savu bērnu uzvedību un rīcību, tomēr bērnus uzskata par līdzvērtīgiem ģimenes locekļiem, lielākoties jautājumus ar viņiem pārrunā un pieņem kopīgu lēmumu. Tā kā vecāki piekopj dažādus audzināšanas stilus, pielieto dažādus audzināšanas paņēmienus, arī bērnu un vecāku savstarpējās attiecības atšķiras.

Arī laiks, ko vecāki pavada kopā ar bērnu, ģimenēs, kuras piekrita anketēšanai ir dažāds. Tas atkarīgs no vecāku noslogotības. Nebija tādu vecāku, kuri negribētu vairāk laika pavadīt kopā ar saviem bērniem, viņi visi to lieliski saprot, taču tas apstāklis, ka šie vecāki, kam jārūpējas par bērnu materiālo labklājību, bieži ir pārāk aizņemti savā darbā. Līdz ar to arī kopā pavadītā laika saturs atšķiras. Tas ir atkarīgs no vecāku materiālajām iespējām, no prasmes plānot savu laiku un mājas pienākumus, arī no pašu vēlmes aktīvi darboties kopā ar bērniem. Ģimenes, kuras to var atļauties, dodas izbraukumos, ekskursijās, apmeklē dažādus pasākumus. Ģimenes, kur materiālais stāvoklis ir sliktāks, bērni tiek iesaistīti kopīgās rūpēs par māju, ēdiena gatavošanā, vienkāršākās izklaidēs vai tikai pastaigās. Taču atbalstāma ir visu vecāku centība pēc iespējas vairāk pavadīt laiku kopā ar bērniem, dažreiz šajā procesā iesaistot arī savus vecākus.

Uz jautājumu: „Vai Jūsu ģimenes locekļiem ir vienādas prasības audzināšanā attiecībā pret bērniem?” (skat. 3.attēlu) respondenti atbildēja, ka 12 aptaujāto prasības attiecībā pret bērniem netiek ievērotas, 10 respondentu apgalvo, ka vienmēr ievēro vienādas prasības, 9 respondentu secina, ka dažreiz netiek ievērotas prasības audzināšanā, 9 atzīst, ka biežāk ievēro nekā neievēro vienādas prasības audzināšanā attiecībā pret bērniem.

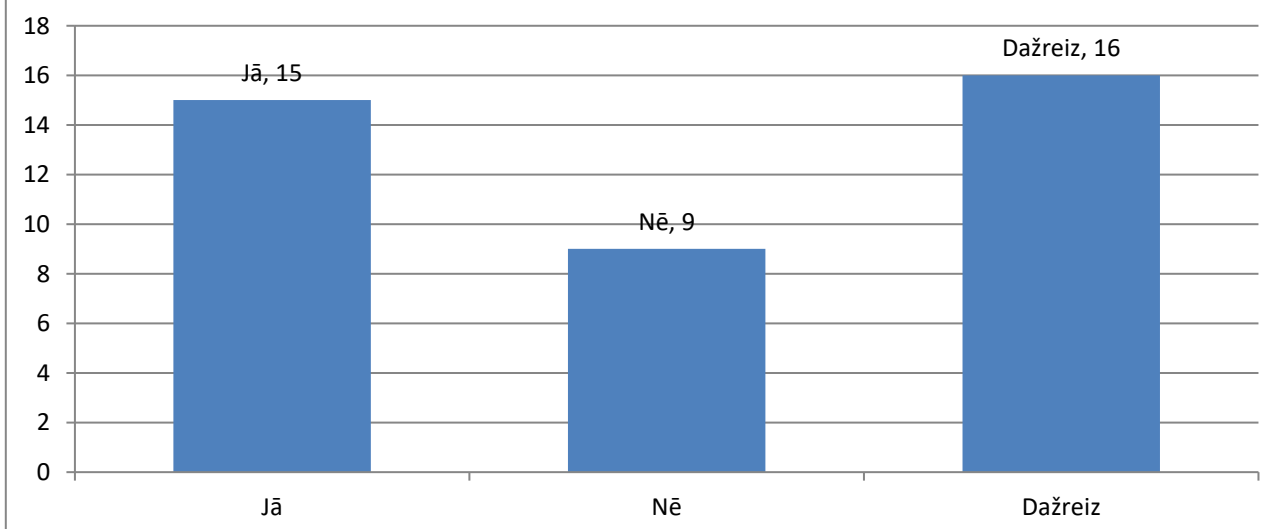
Vai Jūsu ģimenes locekļiem ir vienādas prasības audzināšanā attiecībā pret bērniem?

3.attēls. „Vai Jūsu ģimenes locekļiem ir vienādas prasības audzināšanā attiecībā pret bērniem?”

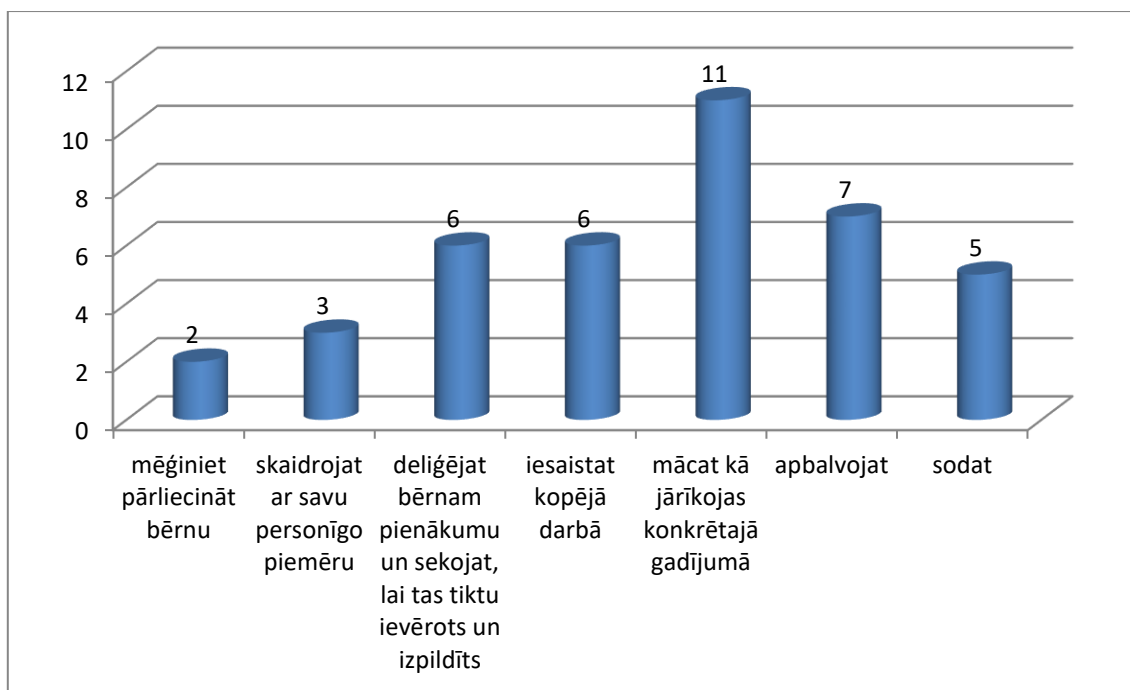
Uz jautājumu: „Vai Jūs zināt, kā ievērot audzināšanā mīlestības un stingrības pakāpi attiecībā pret bērnu?” (skat.4.attēlu) 16 respondentu minēja, ka dažreiz zina kā ievērot audzināšanā mīlestības un stingrības pakāpi, 15 atbildēja, ka zina un 9 respondentu minēja, ka nezina kā ievērot audzināšanā mīlestības un stingrības pakāpi attiecībā pret bērnu.

Vai jūs zināt, kā ievērot audzināšanā mīlestības un stingrības pakāpi attiecībā pret bērnu?

4.attēls.,Vai Jūs zināt, kā ievērot audzināšanā mīlestības un stingrības pakāpi attiecībā pret bērnu?”

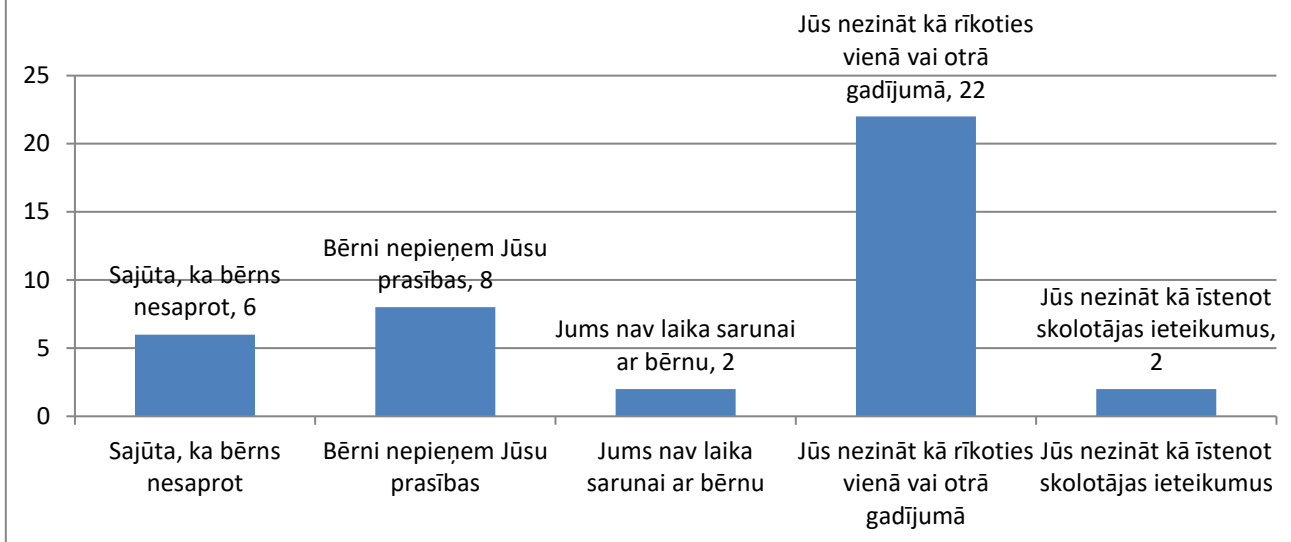
Uz jautājumu: „Kādas audzināšanas metodes Jūs visbiežāk izmantojat savā ģimenē?” (skat.5.attēlu) no 40 respondentiem 11 minēja, ka māca kā jārikojas konkrētajā gadījumā, 7 respondenti kā audzināšanas metodes izmanto apbalvojumu, 6 respondenti minēja, ka iesaista kopējā darbā un deleģē bērnam pienākumus un seko, lai tas tiktu ievērots un izpildīts, 5 respondenti atbildēja, ka savā ģimenē izmanto sodu kā audzināšanas metodi, 3 respondenti skaidro bērnam ar savu personīgo piemēru un 2 respondenti noteica, ka mēģina pārliecināt bērnu.

5.attēls. Kādas audzināšanas metodes Jūs visbiežāk izmantojat savā ģimenē?

Uz jautājumu: „Ar kādām grūtībām jūs sastopaties bērnu audzināšanā?” (skat.6.attēlu) liela daļa respondentu 22 nezina kā rīkoties vienā vai otrā gadījumā, 8 respondentu minēja, ka bērni nepieņem izvirzītās prasības, 6 respondentu konstatēja, ka rodas sajūta, ka bērns nesaprot, 2 respondenti teica, ka nav laika sarunai ar bērnu un nezina kā īstenot skolotājas ieteikumus.

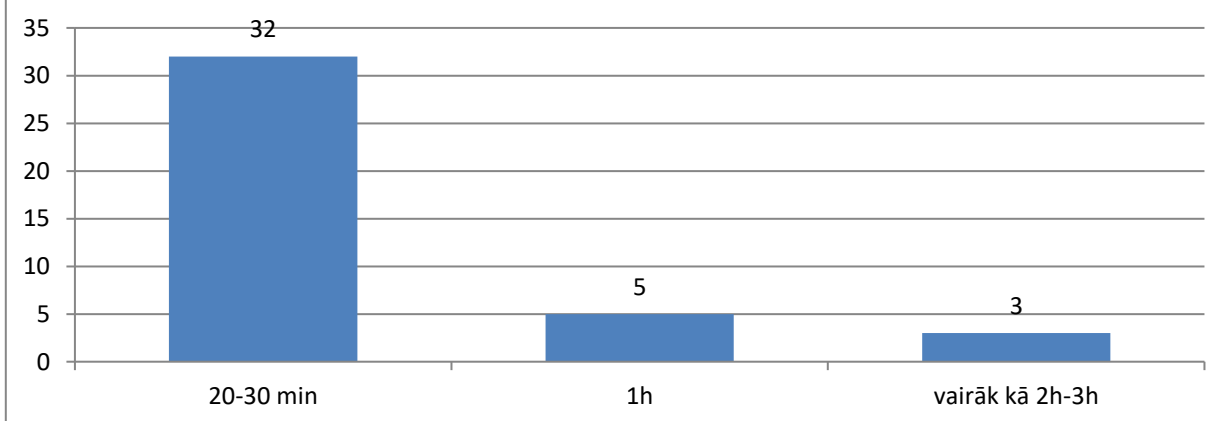
Ar kādām grūtībām jūs sastopaties bērnu audzināšanā?

6.attēls. Ar kādām grūtībām jūs sastopaties bērnu audzināšanā?

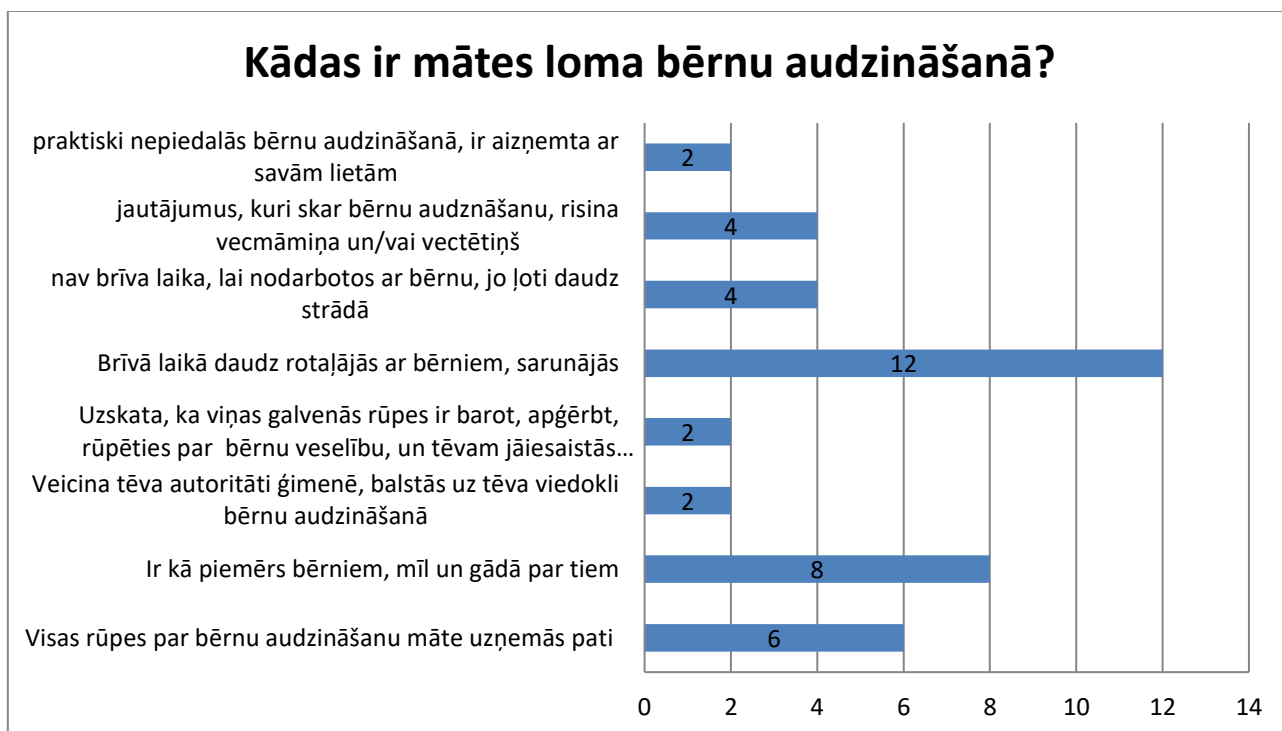
Analizējot 7.attēlu (skat.7.attēlu) var secināt, ka no 40 respondentiem 32 ikdienā saviem bērniem velta 20 līdz 30 min, 5 respondenti sniedza atbildes, ka dienā nedalītas uzmanības velta veselu stundu, savukārt tikai 3 respondenti minēja, ka nedalītas uzmanības saviem bērniem velta vairāk kā 2h -3h.

Cik daudz nedalītas uzmanības Jūs ikdienā veltat savam bērnam?

7.attēls. Cik daudz nedalītas uzmanības Jūs ikdienā veltat savam bērnam?

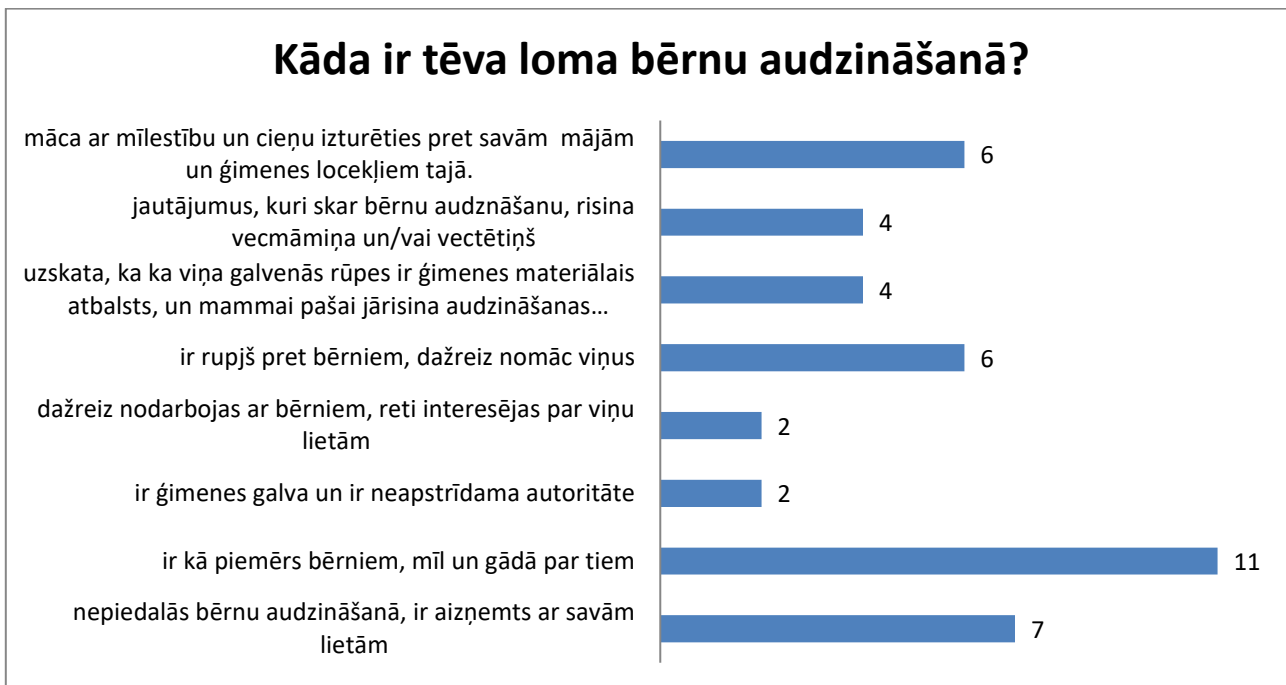
Uz jautājumu: „Kāda ir mātes loma bērnu audzināšanā?” (skat.8.attēlu) no četrdesmit respondentiem 6 respondenti atzīmēja, ka visas rūpes par bērnu audzināšanu māte uzņemas pati, 8 atzīmēja, ka ir kā piemērs bērniem, mīl un gādā par tiem, 2 respondenti veicina tēva autoritāti ģimenē, balstās uz tēva viedokli bērnu audzināšanā, 2 respondenti uzskata, ka viņas galvenās rūpes ir barot, apģērbt, rūpēties par bērnu veselību, un tēvam jāiesaistās audzināšanā, 12 respondenti minēja, ka brīvā laikā daudz rotaļājās ar bērniem, sarunājās, 4 respondenti atzīmēja, ka nav brīva laika, lai nodarbotos ar bērnu, jo ļoti daudz strādā, 4 respondenti jautājumus, kuri skar bērnu audzināšanu, risina vecmāmiņa un vai vectētiņš, 2 respondenti praktiski nepiedalās bērnu audzināšanā, ir aizņemta ar savām lietām.

8.attēls. Kāda ir mātes loma bērnu audzināšanā?

Analizējot 10. attēlu (skat.9.attēlu) var secināt, ka no 40 respondentiem 11 norādīja, ka tēva loma bērnu audzināšanā ir būt kā piemēram, mīlēt un gādāt par tiem, 7 respondenti norādīja, ka tēvs praktiski nepiedalās bērnu audzināšanā, ir aizņemts ar savām lietām, 6 respondenti atzīmēja, ka tēvs ir rupjš pret bērniem, dažreiz nomāc viņus, savukārt, vēl 6 respondenti uzsvēra, ka tēva loma audzināšanā ir mācīt ar mīlestību un cieņu izturēties pret savām mājām un ģimenes locekļiem tajā. 4 respondenti uzskata, ka viņa galvenās rūpes ir ģimenes materiālais atbalsts, un mammai pašai jārisina audzināšanas jautājumi, 2 respondenti

minēja, ka tēvs ir ģimenes galva un ir neapstrīdama autoritāte un 2 respondenti atzīmēja, ka tēvs dažreiz nodarbojas ar bērniem, reti interesējas par viņu lietām.

9.attēls. Kāda ir tēva loma bērnu audzināšanā?

Tātad var secināt, ka ģimene tā ir vide, kurā aug bērns. Darba autore piekrīt A.Samusēvičas teiktajam, ka ģimene ir sava veida pirmā pedagoģiskā laboratorija, kurā bērns apgūst tos dzīves aspektus, kas veido savstarpējo attiecību, vērtību, pašapziņas, atbildības un motivācijas pamatus. Laika gaitā šajā kontekstā attīstās un nostiprinās pirmie uzvedības modeļi, veidojas bērna izpratne par to, kā cilvēki mijiedarbojas. Bērna dzīvē nav tāda brīža, kad viņš neiegūtu jaunus iespaidus, zināšanas, attieksmes, kad viņš nemācītos. Viss, kas norisinās viņam apkārt, viss ko viņš dara, ir viņa individuālās attīstības iespējas, dzīves un pieredzes skola.

2.3. Praktiskais darbs ar bērniem

Darba autore secina, ka viņas darbs ar ģimeni ir tikai tagad sācies, kad ir apzināti jautājumi, kuri vērš uzmanību uz detalizētu sarunu, darbu, metodisko rekomendāciju izstrādi. Katram attīstības posmam ir sava nozīme un būtiskas iezīmes. Bērnim ir svarīgi sajūst gaisotni, kas ir ap viņu, proti- vai ģimenē valda saskaņa un miers, vai tā visa pietrūkst. Varbūt bērns neizprot daudzus izteicienus, tomēr viņš empātiski jūt noskaņu, emocijas, balss tembru, vecāku satraukumu, bailes, trauksmi un nemieru. Vecāki bieži vien nosaka vērtību sistēmu, pozitīvu vai

negatīvu dzīves redzējumu, sevis un citu pieņemšanu vai noliegšanu. Tāpēc pirmsskola pedagoga darbs ir pievērst uzmanību vērtībām un audzināšanas darbam, jo tieši pirmsskolā bērniem veidojas pakāpeniska savu vērtību hierarhija. Būtiskākās no tām ir uzticība, pieklājība, draudzība, laipnība, mīlestība, gudrība, vēlme būt vajadzīgam.

Paralēli vecāku aptaujai darba autore veica bērnu novērošanu brīvajā laikā un rotaļnodarbībās. Par vērtībām darba autore nerunāja ar bērniem pamācoši, bet tās atklājās rotaļās, pasākās, pedagoģiskajās situācijās, pārspriežot atgadījumus grupā un sniedzot bērniem pozitīvu pieaugušā paraugu. Uz eksperimentālo periodu grupu apmeklēja 20 pirmsskolas vecuma bērni, vecuma no 4 līdz 5 gadiem.

Novērojumos tika fiksēti šādi parametri:

1- nav novērots, **2-**sāk parādīties, **3-**bieži redzams

- rotaļas ar vienaudžiem,
- komunikācija ar vienaudžiem;
- sadarbība ar vienaudžiem;
- sadarbība ar pedagogu;
- savs īpašs draugs.

Darba autore veicot praktisko pētījumu un darbu ar pirmsskolas vecuma bērniem, apkopoja novērošanas datus (skat. 5.tabulā) un izveidojās kontrollgrupa ar 5 bērniem.

5.tabula. Bērnu savstarpējās attiecības pētījuma sākumā

Bērna vārds	Rotaļas ar vienaudžiem	Komunikācija ar vienaudžiem	Sadarbība ar vienaudžiem	Sadarbība ar pedagogu	Savs īpašs draugs/ draudzene
Aleksejs (5.g)	2	2	2	3	1
Marjana (4.g.)	1	1	1	3	1
Kaspars (4.g.)	2	2	2	3	3
Marija (4.g.)	1	1	1	3	1
Paula (5.g.)	2	2	2	3	3

Analizējot 5.tabulā apkopotos rezultātus var secināt, ka bērni 4 dzīves gadā vairāk patīk rotaļāties vienatnē, ja četrus gadus vecie bērni apvienojas kādā rotaļā, tad tas ir uz īsu laiku. Līdz ar to saskarsme un komunikācija ar vienaudžiem notiek minimāli. Bērniem izteikti ir vēlme sadarboties ar pedagogu. Un tikai Kasparam un Paulai ir savs īpašs draugs. Atlasītās rotaļu

situācijas ir orientētas uz bērna vērtību apzināšanu un izkopšanu. Tieši ar rotaļas starpniecību bērns nemanāmi gūst dzīvei svarīgu informāciju. Ar rotaļas starpniecību bērns mācās saskatīt cēloņu un sekū sakarības, meklēt risinājumus dažādām problēmām, to novēršana, būvēt savu vērtību hierarhiju.

Bērnu īss raksturojums

Aleksejs- 5.gadi, kautrīgs, patīk rotaļas, kurās piedalās pedagogs, nav sava īpaša drauga, saprot, kad rīcība ir slikta, kad laba. Runā par to. Grūtības sagādā laipnības izrādīšana otram, t.i., ja Aleksejam ir iepatikusies rotaļlieta vai kāds priekšmets, ar kuru jau rotaļājās grupas biedrs, tad Aleksejs nejautājot pienāk un atņem to.

Marjana- 4.gadi, nereaģē uz aizrādījumiem, sit, patīk, kad viņai pievērš daudz uzmanības. Neievēro grupas noteikumus, mēģina provocēt grupas biedrus. Ja kāds viņai lūdz palīdzību, nevēlās to sniegt, savukārt, ja viņai nepieciešams atbalsts lūdz nekavējoties viņai to sniegt.

Kaspars-4.gadi, cenšas ievērot grupas noteikumus, sirsnīgs, atbildīgs, patīk kārtība, bieži rotaļājās ar konkrētu grupas biedru, daudz runā. Ļoti bieži izrāda pastiprinātu uzmanību savam īpašam draugam, kas savukārt, draugam ne vienmēr tas patīk, jo ir brīži, kad Kaspara draugs vēlas rotaļāties ar citu, tas Kasparu sadusmo un Kaspars izrāda savas negatīvās emocijas (skaļi kliedz, dusmojas, apvainojās).

Marija - 4.gadi. grūti adaptējas grupā, no rīta ienākt vienmēr raud, biežas garastāvokļa maiņa, nepakļaujas pedagoga norādījumiem. Rotaļājoties ar grupas bērniem vienmēr pavēles formā izsaka savas vēlmes, piemēram, tev jāiedod man rotaļlieta utt. nav novērotas draudzība ar citiem grupas bērniem, vēlas būt līdere un citu bērnu viedoklī neieklausās.

Paula- 5.gadi, ir savs īpašs draugs, ir laipna, klusa, čakla, patīk rotaļāties, taču dažreiz, uz nedēļas nogali (ceturtdien, piektdien) meitenei vērojamas biežas garastāvokļa maiņa, kas var būt izpaustas dusmju lēkmē pret apkārtējiem.

Veicot vecāku aptauju un novērojot kontrolbērnus grupā, ir secināts, ka bērniem ir novērojamas problēmas audzināšanā ne tikai ģimenē, bet arī pirmsskolas izglītības iestādē.

Apkopojot iegūtos materiālus par pētāmo grupu, darba autore atlasīja rotaļas un apkopoja tās, lai virzītu uz pozitīvo attieksmi un sadarbību. Eksperimentālā posmā tika izvirzīts uzdevums: pievērst bērnu uzmanību savstarpējo attiecību kultūrai un iecietības veicināšanai, veicināt bērnu izpratni un pozitīvu attieksmi pret tādām vērtībām kā: draudzība, laipnība, izpalīdzība un mīlestība. Eksperimentālajā posmā tika aplūkotas šādas tēmas:

1. Draudzība(pasaka “Pasaka par draudzību”)

2. Laipnība (pasaka: “Īstā meita un pameita”)
3. Izpalīdzība (pasaka: “Čučura audžubērns”)
4. Mīlestība (pasaka: “Lūsiņa”) (

Darba autore piedāvāja bērniem rotaļas un rotaļsituācijas:

1. Draudzība. Pasakas nosaukumus: V.Ancīša grāmata „Cīrulis debesīs un citas pasakas” „Pasaka par draudzību”

Uzdevumi:

- Pilnveidot bērnu izpratni par draudzību, empātijas spēju;
- Rosināt bērnus ik dienas būt draudzīgiem;
- Veicināt labvēlīgas savstarpējās attiecības, prasmi būt uzmanīgiem citam pret citu.

Darba gaita:

Pedagogs lasa pasaku par draudzību. Tad pārrunā kopā ar bērniem:

- Kas ir draudzība?
- Kurp katru rītu tētis veda mazo Milzīti?
- Par ko strādāja Milzis un Sprīdītis, kad izauga lieli?
- Kā draugiem izdevās vienam otru atpazīt?
- Kā draugi jutās, viens otru atkal ieraudzījuši pēc daudziem gadiem?
- Ko māca pasaka?

Radošais darbs „Mans draugs!”

Nepieciešamie materiāli: tapete un krāsainie zīmuļi.

Bērni sadalās pa pāriem pēc principa lielākais ar mazāko, klusākais ar skaļāko. Vienam jāuzgulās uz tapetes un otram izzīmēt viņa ķermeņa kontūru, pēc tam jāizkrāso kontūra atbilstoši ārējam izskatam. Pēc tam bērni komentē izdarīto.

2.tēma: Laipnība.

Pasakas nosaukums: „Īstā meita un pameita”

Uzdevumi:

- Nostiprināt iemaņas laipnu vārdu izmantošanā dažādās situācijās;
- Rosināt bērnus būt izpalīdzīgiem dažādās ikdienas situācijās

Darba gaita:

Pedagogs piedāvā bērniem noklausīties fragmentu no pasakas. Tad pārrunā kopā ar bērniem:

- Kas ir laipnība?
- Kā jūtās īstā meita?

- Kā Jūs domājat, vai pameita ir laipna ?
- Ko māca pasaka?

Radošais darbs „Pulkstentiņa putnu būris”

Nepieciešamie materiāli: kurpju kaste, PVA līme, otiņas, sūnas, egļu čiekuri, zaļa kartona lapa.

Pedagogs aicina bērnus no vecas kurpju kastes pagatavot putnu būri. Bērni darbojas grupās pa 4. Kopā izdomā plānu, kā tam jāizskatās. Pēcpusdienām pedagogs aicina bērnus sacerēt kopīgu pasaku par putniem un putnu būri.

Radošais darbs „Kam līdzinās vārds Paldies?”.

Nepieciešamie materiāli: krāsainie flomāsteri, lielās A3 lapas.

Pedagogs aicina bērnus uzzīmēt, kā izskatās vārds „Paldies”.

3.tēma. Izpalīdzība.

Pasakas nosaukums „Čučura audžubērns”

Uzdevumi:

- Sekmēt bērnu izpratni par to, ka izpalīdzība ir sastopama viapkārt ik dienas un ik soļa.
- Rosināt bērnus būt izpalīdzīgiem dažādās ikdienas situācijās.

Darba gaita:

Pedagogs lasa pasaku „Čučura audžubērns”. Tad pārrunā kopā ar bērniem:

- Vai Čučura rīcība paņemt dzeguzēnu savā aprūpē bija pareiza?
- Kam tu visbiežāk palīdzi?
- Ko šī pasaka māca?

Radošais darbs „Es veidoju dāvanu!”

Nepieciešamie materiāli: aplikācijas papīrs, kastītes, pērlītes, uzlīmes, dāvanu papīrs.

Pedagogs pastāsta bērniem, ka viņi tuvākajā laikā dosies ciemos pie SOS ciemata dzīvojošiem bērniem un aicina viņiem pagatavot dāvaniņu.

4.tēma Mīlestība.

Pasakas nosaukums „Lūsiņa”

Uzdevumi:

- Attīstīt mīlestību pret visiem ģimenes locekļiem;
- Veidot izpratni par ģimenes svarīgumu katra cilvēka dzīvē;
- Attīstīt stāstīt prasmes (prasmi pastāstīt par sevi un savu ģimeni).

Darba gaita. Pedagogs lasa pasaku „Lūsiņa” Tad pārrunā kopā ar bērniem:

- Kā tu raksturotu brālīša un māsiņas attiecības?
- Vai mīlestību var nopirkt par naudu?
- Kurus cilvēkus tu mīli?
- Ko pasaka māca?

Radošais darbs „Mana ģimene”. Nepieciešamie materiāli: krāsainie zīmuļi, balts papīrs.

Organizējot rotaļas, pārrunājot ar bērniem tādas vērtības kā laipnība, izpalīdzība, draudzība un mīlestība, darba autore nonāca pie secinājumiem, ka bērni sāk aizdomāties par šīm vērtībām, mēģina tās atpazīt dažādās situācijās un nosaukt tos vārdos. Bērnu uzvedība un attieksme vienam pret otru ir pamanāmi sākusi uzlaboties, bērni sāk analizēt savu rīcību un spriež par radušās sekām.

6.tabula. Bērnu aktivitāte organizētajās pedagoģiskajās situācijās

Bērna vārds	Draudzība (pasaka par “Pasaka draudzību”)	Laipnība (pasaka: “Īstā meita un pameita”)	Izpalīdzība (pasaka: “Čučūra audžubērns”)	Mīlestība (pasaka: “Lūsiņa”)
Aleksejs (5.g)	3	3	3	3
Marjana (4.g.)	2	2	3	3
Kaspars (4.g.)	3	2	3	2
Marija (4.g.)	2	2	3	2
Paula (5.g.)	3	3	3	3

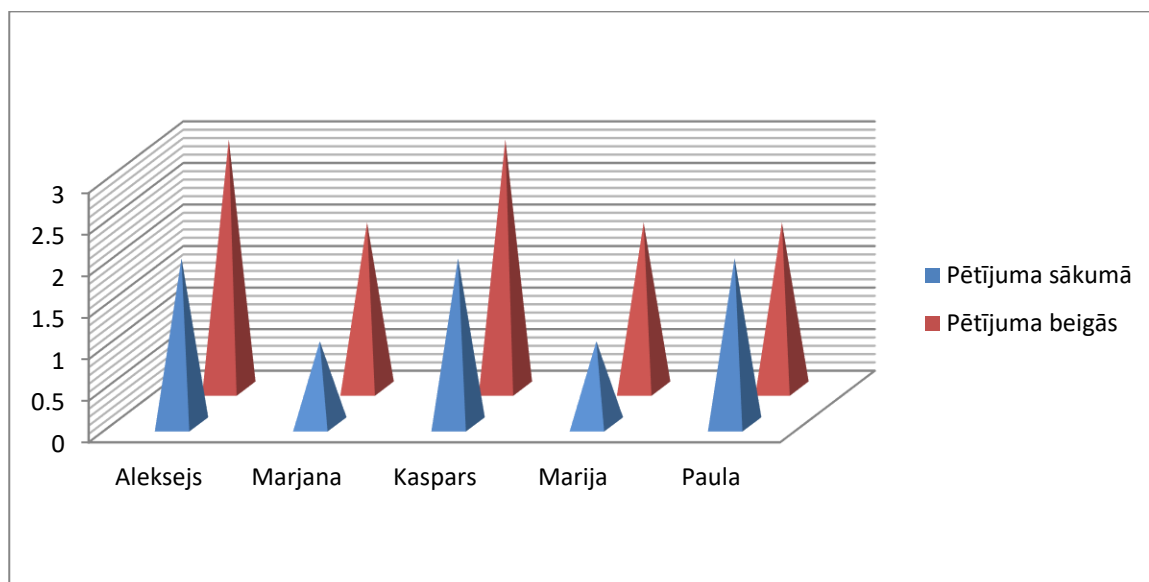
Analizējot 6.tabulā iegūtos datus var secināt, ka sistemātiski organizējot pedagoģiskās situācijas, bērnu savstarpējās attiecības ir uzlabojušies, bērni darbojas patstāvīgāk, vairāk meklē atbalstu viens pie otra un retāk vēršas pie pedagoga. Ir uzlabojusies bērnu saskarsme un komunikācija, bērni uzdod jautājumus, konfliktisituācijas, garastāvokļa maiņu un savas emocijas pauž ar vārdiem, patstāvīgi izstrādāja grupas noteikumus. Pedagoģiski organizētas situācijas ļauj bērniem uzkrāt cilvēciskās vērtības tādas kā draudzība, laipnība, izpalīdzība un mīlestība.

7.tabula. Bērnu savstarpējās attiecības pētījuma sākumā un beigās

Bērna vārds	Rotaļas ar vienaudžiem		Komunikācija ar vienaudžiem		Sadarbība ar vienaudžiem		Sadarbība ar pedagogu		Savs īpašs draugs/ draudzene	
	Sāk.	Beig.	Sāk.	beig.	Sāk.	Beig.	Sāk.	Beig.	Sāk.	beig
Aleksejs	2	3	2	3	2	3	3	3	1	2

(5.g.)										
Marjana (4.g.)	1	2	1	2	1	2	3	3	1	2
Kaspars (4.g.)	2	3	2	2	2	2	3	3	3	3
Marija (4.g.)	1	2	1	2	1	2	3	3	1	2
Paula (5.g.)	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3

Analizējot 7.tabulā iekļautos datus, var konstatēt, ka bērniem ir novērojams izteikts progress. Pozitīva dinamika gandrīz visiem bērniem ir vērojama bērnu savstarpējās attiecībās. 10. attēlā uzskatāmi atspoguļots katra bērna individuālais progress. Darba autore secina, ka izmantojot pasakas tēlus un situācijas, bērni nemanāmi gūst dzīvei svarīgu informāciju. Pedagoģiskās situācijas, kuras tika organizētas praktiskajā darbā ar bērniem liek it kā no malas paskatīties uz dažādām situācijām, apzināt un izprast tās, sagatavo bērnu turpmākai lietu un sarakību uztverei. Pasakas un rotaļas ir tautas gudrības un tikumisko vērtību krātuve. Lai cik patiesi skolotājs paustu savu vērtējošo attieksmi pret atsevišķu personu labo un sliktu rīcību, pats būtiskākais vērtību veidošanā ir to izpausmes tieši bērnu reālajā rīcībā un darbībā.

10. attēls. Bērnu savstarpējās attiecības pētījuma sākumā un beigās

Apkojot pētījuma rezultātā iegūtos datus, darba autore secina, ka, gan vecāki, gan grupas audzinātāja atzinīgi novērtēja pētījumā atlasītās rotaļas (pasakas). Vecāki atzinīgi novērtē to, ka praktiskā pētījuma ietvaros bērni ar pasakas varoņu starpniecību analizēja varoņu rīcību,

diskutēja un pārnesa brīvajā rotaļdarbībā iegūtās zināšanas. Pētījumā iegūtie rezultāti ļauj pieņemt, ka rotaļu (pasaku) izmantošanā pedagoģiskajā darbā veiksmīgi palīdz veidot bērnos pozitīvu attieksmi pret vienam pret otru, veicina komunikāciju un sadarbību, veido bērnu vērtību hierarhiju, bērni izprot kas ir draudzība, laipnība, izpalīdzība un mīlestība.

Secinājumi

Apkopojot teorētiskās un praktiskās daļas, darba autore secina, ka

- 1) Vairāki pedagogu un psihologu K.Gorbunova, Ā.Karpova, R.Kaņepēja, L.Brakše u.c. darbi pierāda, ka bērna pirmsskolas vecums ir svarīgākais personības attīstības posms. Gan pirmsskolā, gan ģimenē ar bērnu ir jārunā par cilvēciskajām vērtībām, veidojot bērnu ētisko un estētisko vērtīborientāciju, attīstot emocijas, jo bērnam ir svarīgi zināt, ka viņš ar savu izjūtu pasauli nav viens, ka ir arī citi vienaudži, māmiņa un tētis, un citi pieaugušie, kas tāpat vai līdzīgi jūt, uztver un redz pasauli.
- 2) Ikvienam no mums vērtības ir dažādas, bet tomēr līdzīgas. Katra cilvēka vērtības ir atkarīgas no viņa dzīves pieredzes. Lai cilvēks tiektos pēc augstākām vērtībām, jāveido personība, iekšējā pasaule, sirdsapziņa, dzīves jēgas vajadzība. Bet mūsdienų pasaulē ir populārs viedoklis, ka vērtības var izvēlēties. Ģimenes vērtības tas ir tās, kas visvairāk tiek koptas ģimenes locekļu starpā, novērtētas. Tas ir tas, kas tiek atzīts, ka ļoti nozīmīgs, svarīgs ģimenē. Tie ir ideāli, tradīcijas un paražas, kas tiek nodotas no paaudzes paaudzei, tas ir tas, uz kā pamata tiek būvētas attiecības ģimenē.
- 3) Ģimenes funkcijas un vajadzības, kā arī to realizēšanas iespējas ir atkarīgas no ģimenes formas vai tipa, kas ir daudz un dažādi un kas atšķiras pēc ģimenes lieluma, īpašuma attiecību regulācijas, intimitātes, tiesību sadalījuma, seksuālo attiecību ierobežojuma, autoritātes u.tml. Viena no svarīgākajām funkcijām, kas nodrošina pilnvērtīgu bērna attīstību, ir audzināšanas funkcija. Psihologi ir pārliecināti, ka viens no svarīgākajiem nosacījumiem audzināšanas procesā ir vecāku un bērnu savstarpējās attiecības, kas balstās uz vienlīdzīguma principa un katra ģimenes locekļa psiholoģisko tiesību respektēšanu.
- 4) Viena no socializācijas institūcijām ir ģimene, kas dzīves gaitā patstāvīgi mainās un attīstās. Bērns neaug izolācijā, bet kā ģimenes sastāvdaļa. Vienā un tajā pašā ģimenē katram bērnam ir atšķirīga vide un vieta. Ģimene ietekmē bērna attieksmju veidošanos, sociālo prasmju un iemaņu apgūšanu.
- 5) Neskatoties uz to, ka pastāv vairākas teorētiskas pieejas ģimenes būtības skaidrojumam, zinātnē ģimene tiek definēta kā cilvēku grupa, kura ir saistīta laulībā vai radniecīgām saitēm, un kuri nodarbojas ar bērnu audzināšanu un nodrošina to pamatvajadzības.

- 6) Ģimene tā ir vide, kurā aug bērns. Darba autore piekrīt A.Samusēvičas teiktajam, ka ģimene ir sava veida pirmā pedagoģiskā laboratorija, kurā bērns apgūst tos dzīves aspektus, kas veido savstarpējo attiecību, vērtību, pašapziņas, atbildības un motivācijas pamatus. Laika gaitā šajā kontekstā attīstās un nostiprinās pirmie uzvedības modeļi, veidojas bērna izpratne par to, kā cilvēki mijiedarbojas. Bērna dzīvē nav tāda brīža, kad viņš neiegūtu jaunus iespaidus, zināšanas, attieksmes, kad viņš nemācītos. Viss, kas norisinās viņam apkārt, viss ko viņš dara, ir viņa individuālās attīstības iespējas, dzīves un pieredzes skola.
- 7) Darbs ar ģimeni ir tikai tagad sācies, kad ir apzināti jautājumi, kuri vērš uzmanību uz detalizētu sarunu, darbu, metodisko rekomendāciju izstrādi. Katram attīstības posmam ir sava nozīme un būtiskas iezīmes. Bērnam ir svarīgi sajūst gaisotni, kas ir ap viņu, pretīvai ģimenē valda saskaņa un miers, vai tā visa pietrūkst. Varbūt bērns neizprot daudzus izteicienus, tomēr viņš empātiski jūt noskaņu, emocijas, balss tembru, vecāku satraukumu, bailes, trauksmi un nemieru.

Rekomendācijas vecākiem

4-5 gadus vecu bērnu pašvērtējums ir gandrīz vienāds ar apkārtējo cilvēku attieksmi, ko tas izjūt. Pozitīvs pašvērtējums ir milzīgs atspajds, ja jāapgūst jauna uzvedības forma, ja ģimenē un pirmsskolā runā par vērtībām, jo rada pašaušanos uz savām spējām tikt galā ar grūtībām, piemēram, līdz šim, ja kādam grupas bērnam no mājām tika atnesta rotaļlieta un bērns varēja bez atļaujas pienākt un atņemt, tad tagad, bērns pienāk, laipni uzjautā vai var kopā rotaļāties ar rotaļlietu utt. Tādēļ svarīgi vecākiem paturēt prātā vērtību audzināšanā ģimenē, ka kritizējam uzvedību nevis bērnu. Bērni spēj mainīt savu uzvedību, attieksmi un iemācīties rīkoties citādāk, tam nepieciešams pamudinājums un skaidrojums par to, tieši kas un kā ir jādara.

Izanalizējot audzināšanas problēmas ģimenē, var izdalīt vairākus audzināšanas principus, kas ļaus pakāpeniski novērst tās grūtības, ar kurām saskaras bērnu vecāki:

- vecākiem ir būtiski novērot savu bērnu un izprast kā bērna uzvedība atspoguļo viņa attīstības līmeni;
- jāizveido bērnam dienas kārtību un atbilstošu attīstības vidi;
- slavējiet bērnu biežāk un izrādiet savu mīlestību;
- esiet atsaucīgi un veltiet uzmanību bērnam, lai viņš saprastu, ka vecāki rūpējas par viņu;
- savās reakcijās uz bērna uzvedību mēģiniet būt prognozējami un pozitīvi noskaņoti;
- pārrunājiet ar bērnu traumējošus pārdzīvojumus un palīdziet viņam atmiņas integrēt viņa pieredzē.

Literatūras un avotu saraksts

1. Beļickis, I. (2000) *Vērtīborientēta mācību stunda*.- R: RaKa, 280.lpp.
2. Brakše, L. (2010) *Ģimenes loma skolēnu socializācijā*.-RaKa, 133.lpp.
3. Dzintere D., Stangaine I. (2005) *Rotaļa- bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa,181.lpp
4. Dzintere, D. (1985) *Bērnudārzu audzinātāju zināšanu un pedagoģisko prasmju pilnveide par vecāku pedagoģiskās kultūras paaugstināšanu*. Rīga: LRIM, 37.lpp.
5. Gaugere, Z., Kaņepēja, R. (2012) *Sadarbība ar ģimeni bērna personības veidošanā. Ceļā uz skolu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 269.lpp.
6. Gorbunova K. (2008, ziema) *Ģimene- pirmsskolas vecuma bērnu pašapziņas veicinātāja*. Rīga: Pirmsskolas izglītība. 19-22 lpp.
7. Grāvītis, J. (2012) *Didactic Games- Modern up-to-date teching Method*.- 6.starptautiskā zinātniskā konference, RPIVA, Latvija, 102.-107.lpp.
8. Gudjons, H.*Pedagoģijas pamatziņas*. Rīga. Zvaigzne ABC, 2007, 394 lpp.
9. *Ģimenes enciklopēdija* 1. sējums, (1989) Rīga
10. Ozola, I. (2015) *Development of Pedagogy as a scientific discipline from 1920s to the beginning of 1960 s.*-Laikmets un Personība.- 20.-75.lpp.
11. Karpova, Ā., (2006) *Ģimenes psiholoģija*- RaKa,445.lpp.
12. Kroplis, A., Raševska, M. (2004) *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Rīga: RaKa, 171.lpp.
13. Krūzmētra, M.(1993) *Ģimenes socioloģija*. Jelgava: LLU
14. Ķīlis, R. (2008) *Kā dzīvos mūsu bērni pēc 23 gadiem*.- Mans Mazais, Nr.1/2008, 12.-14.lpp.
15. Lasmane, Milts, Rubenis (1995) *Ētika*, Zvaigzne ABC, 252.lpp.
16. Latvijas Satversme. Skatīts: 26.03.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>)
17. Lieģeniece, D. (1992) *Bērns –pasaulē, pasaule bērņā*. Rīga, Zvaigzne 136.lpp
18. Lieģeniece, D.(2007) *The Hidden Curriculum of the Teacher in Pre-school Activites*.- LU, 715.sējums, 62.-70.lpp.
19. Medne D.(2010, 1/79) *Pozitīvās humānās audzināšanas pieredze ģimenē*. Rīga: Skolotājs,9-22 lpp.

20. Medne, D. (2010) *Audzināšana ģimenē Latvijas transformatīvajā sabiedrībā*. Rīga: LU, PPMF, Pedagoģijas nodaļa, Promocijas darbs pedagoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai, 210.lpp.
21. Medne, D.(2009) *Upbringing in the Family- a Promoter of a Balanced Lifetime Activity*.Rīga, LU 747.sējums, 133.-142.lpp.
22. Medne, D. (2010) *the Family in the Current change processes in society*.-Rīga, RPIVA, 5.strapautiskā zinātniskā konference, 213.-219.lpp.
23. Pakalna, D. (2001) *Ģimene-mikrovide bērna attīstībai*. –Rīga, Skolotājs Nr.3, 50.-52.lpp.
24. *Psiholoģijas vārdnīca*, (1999).Rīga, 157 lpp.
25. Purmale, R. (2001) *Bērns pieaugušo vērtību sistēmā*.-Rīga, Latvijas Universitātes raksti Nr.641, 203.-219.lpp.
26. Romenkova,V. (2012) *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Rīga: BJC “Rīgas Skolēnu pils”76.lpp.
27. Romenkova,V. (2012) *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Rīga: BJC “Rīgas Skolēnu pils”76.lpp.
28. Rubenis, A., Milts, A., (1996) *Ētika: Teorija. Problēmas*. Rīga: Avots, 390 lpp.
29. *Saskarsme audzēkņiem*. (1999)- Jumava, 294.lpp.
30. Spivakovska, A. (1989) *Vecāki un bērni*.- Zvaigzne, 132.lpp.
31. Špona, A., Čamane, I. (2009) *Audzināšana. Pašaudzināšana*. Rīga:RaKa, 254.lpp.
32. Špona, A., Čamane, I. (2009) *Audzināšana. Pašaudzināšana*. RaKa, 260 lpp.
33. Torsunovs, O., G., (2018) *Bērnu audzināšana*. Skatīts: 09.09.2018. Pieejams: http://www.grantha.lv/LV/ebooks/book_9093.pdf
34. Vipera, R.*Vēstures lielās problēmas*.-Rīga: Zvaigzne ABC, 136 lpp.
35. Žukovs L. (1998) *Ievads pedagoģijā*. Rīga: RaKa, 234lpp.
36. Krūze, A., Kestere, I. (2010) *Pedagogical Values from the Latvian Folklore*.- Pedagoģijas vēstures 15.jautājumi.- RaKa, 64.-78.lpp.
37. Вишнеvский, А.Г. (2008) Эволюция российскойсемьи / А.Г. Вишнеvскийдокторэкономическихнаук,директорИнститутадемографииГосударственнoуниверситета — Высшейшколыэкономики //«Экология и жизнь» -№7.)
38. Кондрашова В.О. (2014) *Формированиесемейныхценностей у дошкольников в условияхмногопоколенной семьи и учреждениядошкольногообразования*.

Государственное учреждение образования

«Академия последипломного образования», г. Минск, Республика Беларусь.

39. Самуль А.В. (2010) Формирование семейных ценностей с учетом культурных и национальных традиций белорусского народа, принципов гендерного равенства. – Минск : Лазурек, – 236 с.
40. „Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība” MK noteikumi Nr.480 Skatīts: 20.04.2018.
Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/283735-izglitotajamo-audzinasanas-vadlinijas-un-informacijas-macibu-lidzeklu-materialu-un-macibu-un-audzinasanas-metozu-izvertesanas>
41. Ģimenes definīcija. Skatīts: 23.03.2018.
Pieejams: <http://www.cilvektiesibugids.lv/lv/temas/gimene/kas-ir-gimene>
42. Ģimene. www.letonika.lv. Skatīts: 23.03.2018.
Pieejams: <https://www.letonika.lv/.../default.aspx?r...q=ģimene>.
43. Latvijas Satversme. Skatīts: 15.04.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>

Pielikumi

1.pielikums. 3.tabula. Audzināšana (Špona, Čamane, Žukovs).

Laika periodi	Autors	Audzināšanas mērķis
SENĀ ĶĪNA	KONFŪCIJS (551.- 479.p.m.ē.)	Audzināšanas mērķis ir paklausība. Ģimene ir sabiedrības pamats, jāklausa skolotājam kā savam tēvam. Mērķis bija individualitātes apspiešana, pastāvošās sabiedrības kārtības nostiprināšana. Audzināšana = bijušā atkārtošana.
SENĀ GRIEĶIJA (5.-4.gs.p.m.ē.)	DĒMOKRITS (460.-370.p.m.ē.)	Audzināšana = labi domāt, labi runāt, labi darīt. Pārveido cilvēku un pārveidojot veido viņa “otro” dabu.
	SOKRATS (470.-399.p.m.ē.)	Izturas noraidoši pret dabas izziņāšanu. Audzināšana = katra cilvēka morāla pilnveidošana. Visu dzīves jautājumu risināšanas pamatā ir ētika. Vislielākās vērtības = prāts, gudrība, zināšanas. Monologa vietā lika dialogu, disciplīnas vietā – partneru attiecības.
	PLATONS (427.-347.p.m.ē.)	Audzināšanas mērķis – attīstīt bērņā izpratni par labo. Audzināšanā jāvirza mērķis attīstīt katra indivīda spējas atbilstoši viņa dotībām. Attīsta tikai teorētiskās prasmes, novārtā palika praktiskās
	ARISTOTELIS (384.-322.p.m.ē.)	Audzināšanā svarīgs uzdevums – teorētiski pamatotu paradumu veidošana. Audzināšana + politika sekmē valsts iekārtas nostiprināšanos. Galvenais audzināšanas uzdevums – attīstīt cilvēkā augstākos spēkus, sekmēt viņa tuvošanos pilnībai.
SENĀ ROMA	MARKS TULLIJS CICERONS (106.-43.p.m.ē.)	Audzināšanas mērķis – attīstīt dabas dotības cilvēkā. Aizstāv ģimenes audzināšanu, ir pretinieks valsts audzināšanai.
	MARKS FABIJS KVINTILIĀNS (96.-35.p.m.ē.)	Nepieciešamas ir dabas dotības + audzināšana. Audzināšana sākas ģimenē. Skolotāja uzdevums – ievērot skolēna dotības, izmantot tām atbilstošu pieeju. Audzināšanas augstākais mērķis – tikumiska audzināšana, vispusīgas personības attīstība.
AGRĪNAIS FEODĀLISMS (5.-10.gs.)	SV. AUGUSTĪNS (354.-430.m.ē.)	Ticība augstāk par prātu. Balstās uz Platona mācību. Vienīgā kārtība un pareizība – negrozāmie skaitļu likumi. Jāievēro skolotāja intereses, jābalstās uz apgūtām zināšanām.
	ALKUĪNS (735.-804.m.ē.)	Līdzās cilvēku reliģiskai un morālai pilnveidei, atzina intelektuālo izglītību – gramatiku, filozofiju. Audzināšanas mērķis – sasniegt evaņģēlisko pilnību.
SHOLASTIKA	VILJAMS	Attīstīt spējas izteikt ticējumus loģiskās sistēmas formā.

S PERIODS (11.-13.gs.)	OKAMS (1285.-1349.)	Objektīvās pasaules izziņāšana sākas ar pieredzi. Vienīgais morāles avots – Dieva griba.
	PJĒRS ABELĀRS (1079.-1142.)	Izvirza jautājumus, kuru risinājums sekmē patstāvīgas brīvas domāšanas attīstību. Audzināšanas uzdevums – sagatavot bērnu tikumiskai dzīvei, lai viņa vārdi saskanētu ar darbiem.
RENEŠANSES PERIODS (14.-16.gs.)	VITTORINO DA FELTRĒ (1378.-1446.)	Pievērš uzmanību fiziskajai audzināšanai harmonijā ar garīgo mīlestību pret audzēkņiem.
	FRANSUĀ RABLĒ (1483.-1553.)	Individuālās audzināšanas piekritējs. Mācībās nav piespiešanas, bija brīvās audzināšanas piekritējs. Reliģijai nav pievērsta nopietna uzmanība, liela uzmanība – fiziskajai audzināšanai.
	MIŠELS DE MONTĒNS (1533.-1592.)	Audzināšanai jābalstās uz brīvprātīgumu un uz maigu stingrību. Liela loma ir rotaļai un fiziskiem vingrinājumiem. Nav pieļaujama vardarbība. Vadošā ideja – audzināšana = sevis izziņāšana, dzīves pašdarbības ideja. Pret sieviešu izglītību izturas noraidoši.
	TOMASS MORS (1479.-1535.)	Audzināšana ir cilvēka vispusīga attīstība, veselības nostiprināšana, pieaugušo izglītība ārpus skolas.
	TOMAZO KAMPANELLA (1568.-1639.)	Neatzīst ģimenes audzināšanu. Mācību pamatā ir uzskatāmība. Pievērš uzmanību teorētiskajām mācībām un darba audzināšanai. Mācību procesā jāattīsta skolēniem savas domāšanas spējas, jāiepazīst reālā pasaule.
17.GS.	JANS AMOSS KOMENSKIS (1592.-1670.)	Ir nepieciešamas dotības, izglītība un audzināšana. Audzināšana ir sagatavošanās harmoniskai pilnībai, tikumībai. Visas audzināšanas pamats ir izglītība. Audzināšana sevī ietver mācīšanu, tikumību, dievbijību. Izglītībā svarīgs ir kārtības princips.
	DŽONS LOKS (1632.-1704.)	Audzināšanas mērķis ir džentelmeņa audzināšana. Audzināšanas mērķim ir praktisks raksturs. Audzināšana ir svarīgāka par izglītību. Džentelmenis ir cilvēks, ka prot darboties loģiski un tālredzīgi.
18. GS. APGAISMĪBA	ŽANS ŽAKS RUSO (1712.-1778.)	Katram vecumam ir nepieciešama atbilstoša audzināšanas forma. Saprātīga audzināšana ir daudzu sociālo problēmu atrisināšanas līdzeklis. “Dabiskā” audzināšana ir cilvēka spēju attīstība. Audzinātāja uzdevums – saprast bērna “iekšējo valodu”. Audzina caur bērna personīgo praksi, izbaudot sekas uz savas ādas. Svarīgākais viņa uzskats = “dabiskā audzināšana”.
	JOHANS BASEDOVS (1724.-1790.)	Audzināšana – nevis piespiešanas, bet vajadzības izpratnes rezultāts. Galvenais audzināšanas mērķis ir sagatavot bērnus vispār derīgai, patriotiskai un laimīgai dzīvei.
	JOHANS HEINRIHS PESTALOCIJS (1746.-1827.)	Galvenais audzināšanas uzdevums – cilvēka spēju attīstīšana un pilnveidošana. Intelekt, darbs, tikums. Centrālais jautājums ir tikumiskā audzināšana. Audzināšanai jāievada “sabiedriskā stāvoklī”. Svarīgākais

		posms cilvēka tapšanas procesā ir mājas audzināšana.
19.GS.	JOHANS FRĪDRIHS HERBARTS (1776.-1841.)	Svarīga ir iekšējā brīvība. Morāles pamats ir 5 tikumības idejas. (Iekšējās brīvības, pilnības, tiesību, taisnīguma) Audzināšanas procesu veido vadība, mācības un tikumiska audzināšana. Galvenais mērķis ir stiprs tikumisks raksturs. Pievēršas estētikai.
	FRĪDRIHS FRĒBELS (1782.-1852.)	Audzināšanas svarīgākais uzdevums ir bērna iedzimto spēju attīstība. Svarīgākā ir fiziskā audzināšana. Centrālais darbības veids – rotaļa.
	ROBERTS OVENS (1771.-1858.)	Audzināšanai ir daudzveidīga ietekme. Mērķis ir mierīga sabiedrības pārveidošana, raksturu veidošana. Estētiskā audzināšana ir tikumiskās un fiziskās audzināšanas neatņemama sastāvdaļa.
	FRĪDRIHS ĀDOLFS DĪSTERVĒGS (1790.-1866.)	Mērķis – ieaudzināt iekšēji brīvu cilvēku, rosināt bērnam izzināties, lai attīstītos taisnības izpratnē. Audzināt nozīmē rosināt. Augsti vērtē indukatīvo metodi (pārrunas). Mērķis – attīstīt bērna domāšanu, rosināt izzināties.
	IMANUELS KANTS (1724.-1804.)	Audzināšanas mērķis – apzināta tikumība. Skolotāja uzdevums ir attīstīt skolēnu spējas, palīdzēt apzināties morālo pienākumu pret citiem cilvēkiem.
	JOHANS FIHTE (1762.-1814.)	Audzināšana – tikumības un gribas attīstība. Mācībām jāstimulē indivīda un kolektīva savstarpēju attieksmju pareiza izpratne.
	GEORGS HĒGELIS (1770.-1831.)	Mērķis – audzināt domājošu cilvēku ar tikumisku uzvedību. Audzināšanai jāstiprina cilvēka pašapziņu, mazāk jācenšas to ierobežot. Jābūt pakāpenībai audzināšanā.
	HERBERTS ŠLEIERMAHERS (1768.-1834.)	Audzināšanu skatīja vēsturiski kulturālā saistījumā. Audzināšanas uzdevums – atklājot pretrunas, tuvināt paaudzes un reizē attīstīt kultūras dzīvi.
20.GS.	HERBERTS SPENSERS (1820.-1903.)	Izglītības mērķis – galvenais ir apgūt dzīvei svarīgo. Audzināšanā tikumiskais ir tas, kas ir izdevīgs, bet izdevīgs ir tas, kas dod iekšēju gandarījumu. Audzināšanas ideāls – racionāli tehniskā, dzīvei lietderīga izglītība. Pretstats apgaismībai.
	ARTURS ŠOPENHAUERS (1788.-1860.)	Zināšanas ir līdzeklis audzināšanai. Lielāka vērtība ir zināšanu kvalitātei. Intelekt nav galvenais, bet griba.
	GEORGS KERŠENŠTEINE RS (1854.-1932.)	Viena no gribas vingrināšanas metodēm – pareizi vadīta audzināšana ar darbu. Tā sākas ar pieaugušu cilvēku darbības atdarināšanu. Pilsoniskā audzināšana – jāaudzina pilsonis, kas ar savu darbu sekmētu valsts tuvošanos ideālam.
	HUGO GAUDIGS (1860.-1923.)	Uzsver individuālo personības izglītību. Galvenais ir skolēnu pašdarbība. Izglītības mērķis – patstāvīgi domājošu prātu attīstība. Galvenais princips – skolēnu pašdarbība un aktivitāte. Jāizmanto diskusija.
	RŪDOLFS	Rada Valdorfmetodi – visu alternatīvo skolu filozofiju.

	ŠTEINERS (1861.-1925.)	Tās pamatā ir Gētes dabaszinātniskās teorijas un seno grieķu audzināšanas sistēma, kuras pamatā ir iekšēji brīvs cilvēks. Skolas mērķis – audzināt dzīves izturīgus un dzīvi mīlošus cilvēkus. Jāievēro dabas un cilvēka dzīves ritms. Lielu uzmanību pievērš mākslinieciskai audzināšanai (rokdarbi, dziedāšana, zīmēšana).
	MARIJA MONTESORI (1870.-1952.)	Ir “brīvās audzināšanas” idejas pautēja. Izveido savu teoriju, kas vērsta uz bērna iekšējās pasaules attīstību. Metodes pamatā ir individuālais mācību princips. Jārada bērnam visi apstākļi pašmācībai. Bērnam jāļauj izvēlēties nodarbošanos pašam. Īpašu uzmanību veltīja sensorās kultūras attīstībai. Izstrādāja didaktisko materiālu sistēmu (dzirdes, redzes, ožas attīstību). Didaktiskās sistēmas 3 principi: individualitāte, brīvība, ārējo jūtu veidošana.
<u>Audzināšanas vēsturiskā attīstība Latvijā</u>		
20.Gs.	Aleksandrs Dauge (1868- 1937)	Piedāvā 3 audzināšanas principus: 1. audzināšanas galamērķis ir izaudzināts pilnvērtīgs cilvēks; 2. audzinot un mācot jācenšas nevis dot visu gatavu, bet gan radināt audzēkņus patstāvīgi meklēt; 3. individualizēšanas princips.
	Rainis (1865-1929)	Bērnam jāvalda pār sevi pašam; bērnam jābūt atbildīgam par saviem darbiem, jābūt savstarpējās izpalīdzības un solidaritātes jūtu vadītā sabiedrības pilsonim.
	Eduards Pētersons (1882-1958)	Uzsvēra, ka skolā nepieciešama labvēlīga psiholoģiska vide, pedagogam jāpārzina bērna spējas. Skolotājs novēro skolēnus, prognozē viņa attīstību un uztur darba spējas
	Jūlijs Aleksandrs Students (1898-1964)	Analizē ģimenes, skolas un sabiedrības aktuālās problēmas, īpaša uzmanība veltīta pašaudzināšanai. Jo cilvēks patstāvīgāks savā darbībā, jo vairāk viņš sevi audzina.

Cien. vecāki!

Lūdzu, atbildiet uz dažiem jautājumiem, kas skar bērnu audzināšanas īpatnības ģimenēs. Jūsu datu aizsardzība un konfidencialitāte tiek garantēta, jo aptauja ir anonīma un ievāktie dati būs pieejami un izmantojami tikai pētniekam šī konkrētā pētījuma veikšanai.

1. Vai Jūsu ģimenes locekļiem ir vienādas prasības audzināšanā attiecībā pret bērniem?

- a. vienmēr;
- b. dažreiz netiek ievērots;
- c. biežāk ievēro, nekā neievēro;
- d. netiek ievērots.

2. Vai jūs zināt, kā ievērot audzināšanā mīlestības un stingrības pakāpi attiecībā pret bērnu?

- a. Jā;
- b. Nē;
- c. Dažreiz.

3. Kādas audzināšanas metodes jūs visbiežāk izmantojat savā ģimenē?

- a. mēģiniet pārliecināt bērnu;
- b. skaidrojiet ar savu personīgo piemēru;
- c. deliģējat bērnam pienākumu un sekojat, lai tas tiktu ievērots un izpildīts;
- d. iesaistat kopējā darbā;
- e. mācat, kā jārikojas konkrētajā gadījumā;
- f. apbalvojat;
- g. sodat.

4. Ar kādām grūtībām jūs sastopaties bērnu audzināšanā?

- a. sajūta, ka bērns nesaprot;
- b. bērni nepieņem jūsu prasības;
- c. jums nav laika sarunai ar bērnu;
- d. jūs nezināt, kā rīkoties vienā vai otrā gadījumā;
- e. jūs nezināt, kā īstenot skolotāja ieteikumus.

5. Cik daudz nedalītas uzmanības Jūs ikdienā veltat savam bērnam?

- a. 20-30 min
- b. 1 stunda
- c. Vairāk kā 2 stundas

6. Kāda ir tēva loma bērna audzināšanā?

- a. ir ģimenes galva un ir neapstrīdama autoritāte;
- b. ir kā piemērs bērniem, mīl un gādā par tiem;
- c. praktiski nepiedalās bērna audzināšanā, ir aizņemts ar savām lietām;
- d. dažreiz nodarbojas ar bērniem, reti interesējas par viņu lietām;
- e. ir rupjš pret bērniem, dažreiz nomāc viņus;
- f. uzskata, ka viņa galvenās rūpes ir ģimenes materiālais atbalsts, un mammai pašai jārisina audzināšanas jautājumi;
- g. māca ar mīlestību un cieņu izturēties pret savām mājām un ģimenes locekļiem tajā.
- h. jautājumus kuri skar bērna audzināšanu, risina vecmāmiņa un/vai vectētiņš.

7. Kāda ir mātes loma bērnu audzināšanā?

- a. visas rūpes par bērnu audzināšanu māte uzņemas pati;
- b. ir kā piemērs bērniem, mīl un gādā par tiem;
- c. veicina tēva autoritāti ģimenē, balstās uz tēva viedokli bērnu audzināšanā;

- d. uzskata, ka viņas galvenās rūpes ir barot, apgērbt, rūpēties par bērnu veselību, un tēvam jāiesaistās audzināšanā;
- e. brīvā laikā daudz rotaļājās ar bērniem, sarunājās;
- f. nav brīva laika, lai nodarbotos ar bērnu, jo ļoti daudz strādā;
- g. jautājumus, kuri skar bērnu audzināšanu, risina vecmāmiņa un/vai vectētiņš;
- h. praktiski nepiedalās bērnu audzināšanā, ir aizņemta ar savām lietām;

8. Jūsu audzināšanas principi (iespējamās vairākas atbildes):

- a. Bērnam tiek izvirzīti noteikumi, kas jāievēro, un stingri tiek pieprasīta paklausība
- b. Vecāku uzskati tiek pamatoti un izskaidrots, kas ir labi un kas ir slikti
- c. Bērnam tiek ļauts rīkoties, kā viņi vēlas
- d. Bērnam vecāku prasības jāievēro bez paskaidrojumiem
- e. Saskaroties ar bērnu kaprīzēm tiek ievērota pietiekoša stingrība
- f. No bērna netiek pieprasīta nekāda atbildība
- g. Disciplīnas ievērošana tiek panākta ar sodiem un aizliegumiem
- h. Bērna uzvedība tiek kontrolēta, reizēm pieļaujamas atlaides
- i. Bērnam tiek atļauts darīt visu, ko vēlas, pieļaujot arī dusmu lēkmes un agresīvu uzvedību

9. Ar kādām grūtībām Jūs saskaraties bērnu audzināšanā?

- a. sajūta, ka bērns nesaprot
- b. Bērni nepieņem Jūsu prasības
- c. Jums nav laika sarunai ar bērnu
- d. Jūs nezināt kā rīkoties vienā vai otrā gadījumā
- e. Jūs nezināt kā īstenot skolotājas ieteikumus

Paldies.